Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...ай 1921 оной ...21-hээ гарана. | № 4 (18327). | 1990 оной январиин 5, пятница | Сэн 3 мүн.

КООПЕРАТИВ ЭМХИДХЭХЭДЭ ХОХИДОЛГҮЙ

Мүнөө үйлэдбэридэ үе сагай эрилтэнүүдтэ таарамжатайгаар шэнэ онол арганууд нэбтэрүүлэгдэжэ байнхай. Үйлэдбэриин зарим коллективүүд ажалаа ажахын тоосооной, хамтын ба арендын подрядуудай гуримаар эмхидхэнэ гээшэ. Тиихэдэ заримдаа кооперативуудые байгуулна. Бидэ нёдондо гэр бүлөөрөө гүрэнэй-хубиин кооператив эмхидхэбэбди. Энээн тухай олондо ойлгосотойгоор хөөрэжэ үгэхэhөө урид кооператив байгуулhанhаа эхилhүү.

Минии эсэгэ Дондоб Ангадаевич эжымнай Сэсэг Галсановна хоёр олон жэлэй туршада хони үсхэбэрилгэдэ ажаллаhан байха. Би бага наhанhаа хонишоной ажал hайнаар мэдэхэ болонхойб. Бага наhан, hургуули, сэрэгэй албан. Би ажалайнгаа намтарые эжы, абатайгаа хонишоноор ажаллажа эхилhэн байнаб. Иигэжэ тэбхэр 13 жэлэй туршада хонишоноор хүдэлмэрилнэб. Эдэ жэлнүүдтэ хонин бүриhөө хурьга түлжүүлдэг байгаабди. 1985—1987 онуудта 100 эхэ хонин бүриhөө 110 хурьга абаабди. Гүрэн түрэмнай энэ амжалтыемнай үндэрөөр сэгнэжэ, «Ажалдаа шалгарhанай түлөө» медаляар шагнаа hэн. Гэхэтэй хамта, би найман жэлэй саада тээ партиин гэшүүнээр абтаа бэлэйб. Энэмки мүнөө боложо байhан хубилган шэнэдхэлгын үедэ минии харюусалгые бүри дээшэлүүлнэ.

Гэр бүлэ тухайгаа хөөрэхэ болоо hаа, иимэ, Сэсэгма бидэ хоёр табан үхибүүдые хүмүүжүүлнэбди.

Гүрэнэй-хубиин кооператив байгуулхаhаа урид арендын подрядай гурим нэбтэрүүлжэ туршаhан байhабди. Теэд энэ эрмэлзэлнай элдэб олон шалтагаануудаар хүсэндөө хүргэгдөөгүй үлэшөө.

Отарымнай байра байдал Харганада түхеэрэгдэнхэй. Энэмнай колхозой түб болохо Бархан hууриhаа арбаад модоной зайда оршодог юм. Бидэ эндээ үбэлжэдэг байнабди. Тиихэдэ зундаа hүрэг хонидоо Хара ойн зуhаланда абаашажа нүүнэбди. Энэмнай ажахын түбhөө 40 гаран километр холо юм.

Урда жэлнүүдтэ 500 гаран эхэ хонидые харууhалжа, хурьга абадаг байгаа hаа, харин мүнөө хонидоймнай hүрэг 1500 болгогдонхой. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, бидэ хурьгалха хонидойнгоо хажуудa 700 эмэ түлгэнүүдые абаад, саашадаа эхэ хонид болгохоор харууhалжа байнабди. Тиихэдэ ажахымнай hаяхан 300 эхэ хонидые манда худалдаа.

Хонидhоо гадна 70 гектар сабшалан, 60 гектар хахалагдадаг газар, Т-40 түхэлэй трактор даалгагданхай. Гадна отарадамнай унаагай табан морин үгтөө.

Бидэ даажа абаhан сабшаланhаа 1950 центнер hайн шанартай үбhэ хуряажа абаабди. Гэхэтэй хамта, намартаа 500 центнер зелёнко хуряаhан байнабди.

Эдэ хонидые намтай хамта долоон хүн харууhална. Нэрлэбэл, намhаа гадна минии hамган Сэсэгма Дондуповна, эсэгэмнай Дондоб Ангадаевич, дүү Володя Валя hамгантаяа, базамни Түмэн Бухаев Люба hамгантайгаа ажаллана. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, бидэ бултадаа хоорондоо ойро түрэлэй болонобди.

Колхозойнгоо правлениин дурадхалаар гүрэнэй-хубиин кооператив байгуулхадаа, табан жэлэй болзороор тусхай хэлсээ баталбабди. Теэд кооперативнай юундэ хубиин болоо юм? Энээниие тайлбарилжа туршаhүү. Бидэ энэ кооператив эмхидхэхэhээ урид Хальмагай АССР-эй Бурульска районой ажахынуудта гүрэнэй-хубиин кооперативуудые хайшан гэжэ эмхидхэхэ түрүү дүй дүршэлтэй танилсаhан байнабди. Иимэ кооперативууд нэн түрүүлэн хүн зониие нийтын үйлэдбэридэ эдэбхитэйгээр хабаадуулжа, ажалайнь бүтээсые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ горитой нүлөө үзүүлхэ байна. Тиихэдэ иимэ кооперативуудые имагтал хубиингаа ажахыда адууhа малтай хүнүүд байгуулна гээшэ. Эндэ нийтын (колхозой) ба хүнүүдэй хубиин зөөри нэгэдхэгдэнэ гэхэдэ, алдуу болохогүй. Хэлсээнэй ёhоор, кооператив нийтын гү, али гүрэнэй зөөри (хонид) 80 процентhээ бага бэшэ, харин хубиин зөөри 20 процентhээ ехэ байха ёhогүй юм. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, үхэр малай кооператив байбал, хубиин мал 12 толгойhоо, харин хони үсхэбэрилхэ кооператив байбал, хамтаруулhан хубиинь зөөри 200 хонинhоо үлүү байха ёhогүй юм. Иигэжэ кооперативай үйлэдбэриин бухы гаргашанууд колхозой ба хубиин зөөринүүдэй кооперативна зөөридэ хуби болоhоной зэргэдэ түлэгдэнэ гээшэ. Гэхэтэй хамта, кооперативай гэшүүд ажахын тоосооной гуримаар ажалаа эмхидхэжэ, чек хэрэглэжэ тоосоогоо хэнэ. Тиихэдэ тэдэнэй сал..и хүлhэн бухыдөө олоhон олзоhоо түлэгдэхэ болоно. Тиихэдэ үйлэдбэрилhэн продукциемнай ажахы гүрэндэ худалдаха болоно. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, колхозой правленитэй баталhан хэлсээн соо эдэ бухы гуримууд бэшэгдэнхэй. Колхозоймнай экономистнууд эндэ эмхидхэлэй hаяла ехэ хүдэлмэри хэhэн байна.

Бидэ шэнэ жэлээ шэнэ эрмэлзэл хүсэлтэйгөөр эхилхэмнай. Тусхайлбал, партиин ЦК-гай мартын (1989 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхын түлэ аша үрэтэй шэнэ онол аргануудые үргэнөөр хэрэглэжэ захалбабди.

А. ТЫХЕЕВ,
Хурамхаанай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонишон, ВЛКСМ-эй обкомой гэшүүн.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: хонишон А. Д. Тыхеев.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгалта

...ЫН ЭЗЭН

...зой хонидой бэлшээриин газар ...ргэн, зохид бэшэ. Нэгэ тээhээ ...үгөө тээнь — таряа тариhан по...аал, ургасын хуряагдаад байха... орошоно аа гү гэжэ ходо hа... боложо байха саг дүүрэжэ, ...ли дээгүүр бэлшүүлхэдэ зохид

...эн hолоомо түүжэ шэмхэлэн, ...хан тарашадаг. Эгээл тиихэдэнь ...димир Лузбаевич Лузбаев там...ог. Тэрэ зургаадахи жэлээ түрэл ...нишоноор хүдэлнэ. Энээнэй ур...утайн леспромхоздо хорин та... туршада электро-хюрөөгөөр ...жа ябаа. Тиигээд түрэл тоон... юм гү, али хүдөө ажахынхи...үлбэри халта нэмээ гү, юрэ...эздоо бусаhаар залуу хонидые ..., харюусалга ехэтэйгээр ажал...а, ажахынгаа түрүү хонишодой ...жо шадаhан юм.

...а жэл зургаан зуун жаран хурь...шон Доржо Бальжировhаа аба...үлээд, толгой бүхэнhөөнь 2,9 ноохо хайшалха түсэбтэй аад, ...м хайшалааб. Хурьгадни яhала ... байжа, шэгнүүрынье түсэб...лүү татаа юм. Тиихэдэ хонидой ...ээр тон үсөөн байгаа. Би ажа...ой гуримаар хүдэлнэб. Жэлэй ...жэлээ гамтайгаар гаргашалжа, ...нер тэжээл гамнаhанайнгаа түүхэриг мүнгөөр ба хоёр хонёор ...дабаб. Мүнөө жэлдэ колхознай ...элээр баян, концентрат, үбhөөр, дуталдаагүй, ядамаггүй үбэлжэ...hананаб. Хоёр-гурбан жэлэй ...баригдаhан шэнэ дулаан хашаа... хонишон хөөрэнэ.

...hөөр байтернай, нюдэндөө шэл... ерэжэ, үнгэтэ телевизор худал...ээд Владимир Лузбаевичта хэлэ...рэнэй наhанайнь нүхэр Мария Дугаровна Базарова гэжэ ойлгобобди. Колхоздо ерэhэн үнгэтэ хоёр телевизорые хүтэлбэрилэгшэд түрүү малшадтаа үгэхэ гэжэ шиидэhэн байгаад, гэрэй эзэн эхэнэр үбгэнтээ зүбшөөбэ бшуу.

Эдэнэй дүрбэн үхибүүд томо болонхой. Басагадынь Улаан-Үдэдэ ажаллана, хүбүүниинь Шэтын областьдо ажаhуудаг, нүгөөдэ хүбүүниинь Буряадай хүдөө ажахын институдай зооинженерна факультедэй студент юм.

Бэрхэ энэ хонишоной залуу хонидые хоёр жэл соо харууhалаад, ондоо хүндэ дамжуулхадань, тобир, тарган хонидые абаха, түлжүүлхэ дуратайшуул олон байдаг. «Таанадые хангадаг наймаашан, соёлшод, медигүүд энээгүүртнай ябана гү?»—гэжэ асуухадамнай, хонишон иигэжэ харюусаа бэлэй: «Медигүүд бэе шалгажа яhала ябадаг. hаяшаг Загарайhаа соёлшод ерэжэ, дуунуудые хангюурдаад ошоо hэн. Юун мууб гэхэдэ, июль hараhаа хойшо автолавка ябанагүй. Би тамхи татадагби. Үнэгүй «Стрела», «Шипкэеэ» худалдан абаха гэхэдэшни, байдаггүй. Энэнь ехэ муу. Загарайн районой наймаашан энээгүүрнай ябаха ёhотой. Теэд автолавкын жолоошоноор хүдэлхэ хүн олдоногүй гээд би дуулаа hэм. Колхозоймнай хүтэлбэрилэгшэд бидэндээ, малшадтаа, яhала hанаагаа табидаг лэ даа. Жэшээнь, би гараа үбдөөд, хоёр hарын туршада больницада байгааб. Ерэмсээрни, эдэнэр намда Хяагтын райондо оршодог шабэрта hуухыем путевко олоходонь, тэндэ аргалуулаад, гэмгүй болоод байнаб».

Урда тээнь колхозой партийна организациин секретарь Зоригто Даржаевич Цыбикжаповтай хөөрэлдэхэдэм, «Мэнэ hаяхан Улаан-Үдын ПОШ фабрикаар ябаад ерээб. Хонидоймнай ноохон hайн шанартай гэжэ элирээд, түсэбөө үлүүлэн дүүргэhэнөө мэдээб»,— гэжэ хэлээ бэлэй. Үрэжэлтэ Эрэ гэжэ суурхаhан нютагай эзэн, хонишон В. Л. Лузбаевай оруулhан хубитань эндэ ехэ гэжэ мэдээжэ.

И. ГОМБОИН.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хонишон В. Л. Лузбаев. Авторай фото.

Загарайн районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз.

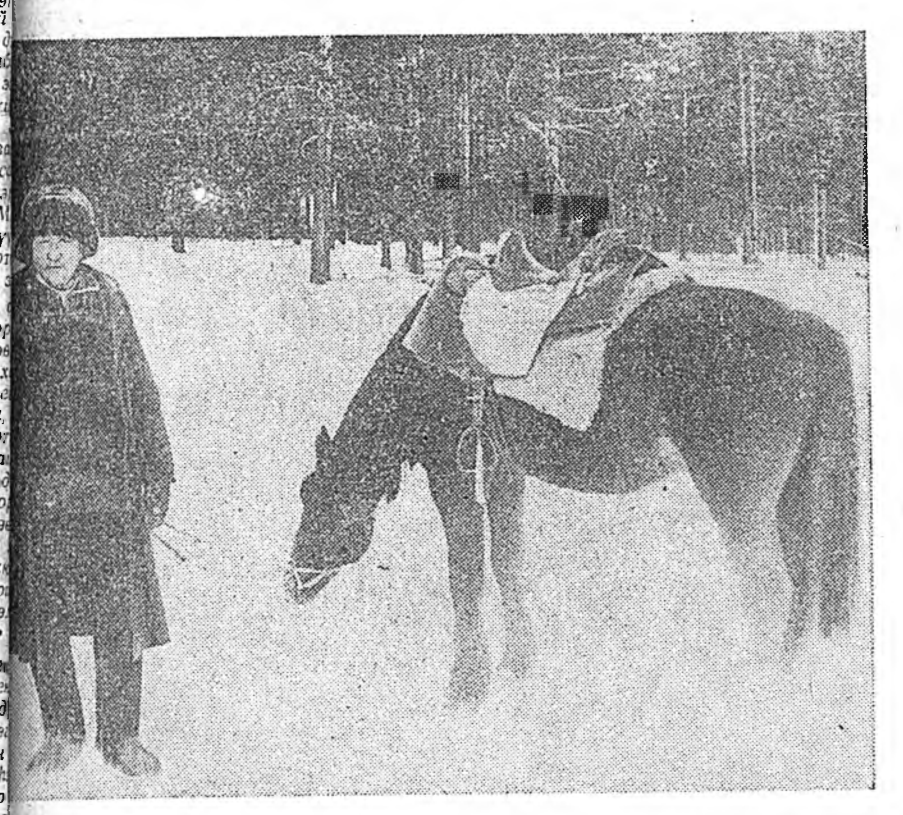

БОДОТО ХЭРЭГЭЭРЭЭ БАТАДХАХА

Хориин район дотор хони үсхэбэрилхэ талаар баян дүй дүршэлтэй болоhон хонишод нютаг бүхэндэ яhала олон ааб даа. Хориин совхоз-кооперативташье иимэ хүнүүд баhал бии гээшэ. Тэдэнэрэй дундаhаа ажалай ветеран Ходогто Ампилович Цырендоржиев, Баир Жалбаевич Тобоев гэгшэдые онсолон дурдахаар. Эдэ нүхэднай жэл бүхэндэ хурьга абажа түлжүүлхэ, ноохо хайшалжа тушааха, хурьгадайнгаа шэгнүүрые нэмээхэ талаар түсэбүүдээ амжалтатай бэелүүлжэ шададаг хадаа нютаг нугадаа иимэ суутай болоhон хүнүүд гээшэ. Тэдэнэрые ямаршье уларилтай бойгаалиин эрхэ байдалда тогтууритай үрэ дүнгүүдые түйладаг зон гэхэдэ, алдуу болохогүй.

hүүлэй хоёр жэлэй туршада залуу хонишон басаган Антонида Дондокова мүн лэ үндэр дүнгүүдые түйлахa аргатай байhанаа хэрэг дээрээ харуулжа шадаа. Тэрэ хонишон болоhон сагhаа хойшо зуутанай тоодо орожо, район сооо суурхажа захалба. Энэ басаган салшадаашье амжалтатай хүдэлхэ байгаа. Юуб гэхэдэ, совхозынь тэрэниие профсоюзуудай дээдын hургуулида hуража ерэхыень Москва хото эльгээгээ бшуу. Антонида Александровна отараяа Эльвира дүү басагандаа дамжуулан үгэhэн байна.

Залуу хонишон мүнөө Нарин-Адагта түрүүшынгээ үбэлжэлгые яhала барag үнгэргэжэ байна. Тэрэнэй даадаг бишыхан коллектив арендын подрядай гуримаар ажалаа эрхилдэг юм. Бригададань нуга сабшален, зеленко тариха газар даалгагдан үгтэнхэй. Эльвирын эсэгэ Александр Дугарович үнгэрhэн хабартаа энэ талмайгаа шадаха соогоо уhалhан, тэрээн дээрээ минеральна үтэгжүүлгэ гаргаhан байна. Эдэ бүгэдын ашаар арендаторнууд нёдондо яhала баян ургаса ургуулжа шадаа. Тэжээл бэлэдхэлгын үедэ тэдэнэртэ түрэлхидынь, гэр бүлэнь, нүхэдынь туhаламжа үзүүлhэн байха юм. Хонишодой мэдүүлhэнэй ёhоор, энэ жэлэй малай үбэлжэлгын үедэ элбэг хүрэхэ үбhэ тэжээл нөөсэлэгдөө. Тэрэнэйнгээ зариманиень үбэлжөөндөө асараа. Мүн лэ хэсхир элбэгээр бэлэдхэhэн байна.

—Хонидоймнай байрань хуушаржа муудаа. Ерэхэ жэлдэ хайшан гээд хурьга абаха зон гээшэбибди. Мэдэнэгүйбди. Түл абалга болотороо өөhэдөө шадаха соогоо заhабарилха зон болонобди,—гэжэ ахалагша хонишон мэдүүлнэ.

Дондоковтоной гэр бүлынхид урда мэтэ ерэхэ жэлдэ хонин бүхэнhөө хурьга абажа түлжүүлхээр хараална. Энэмнай хэлэхэдэ миин бүтэшэхэ ажал бэшэ ааб даа. Нилээд оролдохо, үргэhэ нойроо мартан хүдэлхэ хаhа болоно хэ юм. Эгээл энэ сүлөөгүй үедэ ахалагша хонишоной эхэ Цымжит Бизьяевна ехэхэн туhаламжа үзүүлдэг байна. Эдэнэрэй 1990 ондо hанаhан зориhондоо хүрэхэ байhандань батаар найдамаар.

Ю. БАЗАРЖАПОВ.

ААЛАНАЙ МАЛШАД ХАБАТАЙ

Хориин совхоз-кооперативай түрүү малшан Валентина Ринчинова энэ жэлэй малай үбэлжэлгые амжалтатай үнгэргэжэ ябана. Дүршэлтэй малшан эхэнэр тугалнуудаа эхэдэнь хүхүүлэн түлжүүлдэг гүүртэдэ ажалладаг юм. Олон тугал абаhаарнь, тэдэнэйнгээ шэгнүүрые нэмээhээрнь, тугаллаhан үнеэдые саг соонь отондо оруулhаарнь тэрэнэй ажалай үрэ дүн согсологдодог гээшэ.

Урзанда жэлэй дүнгөөр Валентина Галдановна тэрээнтэй сүг хүдэлдэг нүхэдынь зуун үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 85 тугал абаба. Нүхэр Ринчинова 1989 ондо зуун гунжан бүриhөө 85 тугал абаха гэhэн социалис уялгатай байhан hаа, хараалhанаа бэелүүлээ.

Энэ гүүртэ дээрэ үнгэрhэн hарада бухыдөө 11 тугал абтаа, абтаhан тугалнуудай толгой бүриин шэгнүүр сүүдхэдэ дунда зэргээр 700 граммаар нэмээгдээ. Энэ амжалта түйлэгдахал ёhоороо түйлэгдөө гэхэдэ, алдуу болохогүйл даа. Юуб гэхэдэ, эндэхи малшад малай үбэлжэлгэдэ hайнаар бэлдэhэн байна бшуу. Тэрээнhээ гадуур гүүртэ дээрэ дүй дүршэлтэй Аалинай малшад эбтэй зэтэйгээр ажаллана ха юм.

Е-Д. МАНЗАЕВ.

Хориин район.

ЭРХИМ АМЖАЛТА ТУЙЛАБА

Сагаан эдеэ элбэгжүүлхээр тэмсэлдэ ороhон Түнхэнэй районой Саянай совхозой Загтын hаалиин фермын коллектив үнгэрhэн жэлдэ hү үйлэдбэрилхэ түсэбөө 170 центнерээр үлүүлээ hэн. Жэлэй туршада бухыдөө 3670 центнер hү үйлэдбэрилжэ, эрхим амжалта түйлаhан тус фермэдэ түрүүшүүл олон. Жэшээлбэл, үнинэй hаалишад Валентина Леонтьевна Крюкова, Ольга Александровна Тугарина болон бусад зорилгоёо сүм дүүргээ.

Энэл ажахын бусад фермэдэ эрхим дүн түйлагшад олошороо. Жэшээлбэл, урдандаа Улаан-Горхоной фермэhээ Геннадий Дамбаевич Бандеев гурбан мянгатанай зэргэдэ оролсодог hаа, нёдондоной дүнгөөр Охор-Шэбэрэй hаалиин фермын залуу hаалишан Борис Владимирович Бартаев энэ эрхэдэ хүртэбэ. Тэрэ үнеэн бүриhөө 3700 килограмм hү hаагаа. Харин Г. Бандеев 3500 килограммда хүргэhэн байна.

Б. ШАРАКШАНОВ.

ТҮГЭС БЭЛЭН

Ажахынгаа гол hалбаринуудай нэгэн болохо хони үсхэбэрилгээ хүгжөөжэ ашаг, үрыень эрид дээшэлүүлхын түлөө бухы хүсэеэ элсүүлжэ байhан Хяагтын районой Ехэ-Нугын совхозой хонишод түл абалгадаа эртээнhээ hайнаар бэлдээ юм. Хурьгадай байра сэбэрлэгдэжэ дулаалагдахаhаа гадна хуурай хохир суглуулагдажа бэлэдхэгдэнхэй. Тиихэдэ хээмэгүүд, хобоо хэбтонууд бэлэн бии. Газаагаа үбhэ тэжээлээ хүсэд хүрэхөөр зөөжэ асаранхай.

Энэ hарын хахадhаа хурьгадай гаража захалхадал, эндэхи эхэ хонидой юhэн бригадада туха сүлөөгүй хаhань эхилхэ. Бухыдөө совхоз байгша ондо 4100 хурьга абажа түлжүүлхээр түсэблэнэ.

hүүлэй мэдээгээр Хуурай Хүндыдэ үбэлжэдэг Евдокия Данзановагай, Анхалюунда байрладаг Людмила Бадмаевагай даадаг отаранууд түл абалгадаа түгэс бэлдэнхэй, энэ жэлдэ хонин бүриhөө хурьга тэнжээхээр зорилготой ажалланад.

М. ДАГБАЕВА.

ЕХЭ ХУБИТА ОРУУЛАА

«Нижнеангарсктрансстрой» трестын хүдэлмэрилэгшэд БАМ-ай Буряадай участогай барилга дүүргэжэ, саг үргэлжын ашаглалгада октябриин 30-да тушаагаа hэн. Энэл коллективэй хүсөөр шухала объектнүүд: социально-соёлой болон ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангалгын барилганууд мүн лэ бүтээгдэжэ, үшөөшье баригдажа байнхай. Тиигэжэ эндэхи барилгашад 1989 оной түсэбhөө гадуур 15 миллион түхэригэй барилга-хабсаралгын хүдэлмэри хээ юм.

Энэ трестын барилгашад hара, квартал бүхэнэйнгөө түсэб болон даабаринуудые урагшатайгаар дүүргэдэг заншалтай гээшэ. Тэдэнэй hайн hайхан жэшээгээр барилга-хабсаралгын 581-дэхи поездын коллектив 1989 оной даабариhаа гадуур 2 миллион 600 мянган түхэригэй барилга хээ. Тиихэдэ Таксимо-Витим участогай барилгые 605-дахи СМП-гэй коллектив дүүргэжэ, болзорhоо урид ашаглалгада оруулаа бэлэй. Тэдэнэр нёдондо даабарияа 3 миллион түхэригөөр үлүүлжэ шадаа. БАМ-ай Буряадай участогай барилгануудые бодхоохо хэрэгтэ барилга-хабсаралгын 597-дохи, 708-дахи, 669-дэхи поезднуудай коллективууд ехэ хубита оруулаа гэжэ тэмдэглэмээр.

К. ЭРХИТУЕВ,
манай корр.

...УЛААН-ҮДЫН ЛВРЗ-дэ

...ААГ ...ОЛОБО

...ажалша коллекти...эй суглаан боложо ...Предприятиин залуу...о байрын комплек...этэ гэрэй барилга ту...л эгээл түрүүлэн ха...ээгдөө. Комсомолой ... секретарь С. Тере...заводой начальнигай ...талаар орлогшо В. И. ...гшэд энэ асуудалаар ...хээ. Тус асуудалай ...элсэгдэhэнэй hүүлээр ... түргэдхэхын тула ...ын гурбадахи отряд ...шиидхэбэри абтаhан

...гэшүүн В. Т. Тыва...лмэришэдые тогтоон ...талаар хэмжээнүүдэй ...бэелүүлэгдэжэ байhан ...рэжэ үгөө. Саашадаа ...гын албануудта хү...эдэй тогтонижон хү...тула тэдэнэрэй салин хүлhые, мүнгэн шангые дээшэлүүлхээр 650 мянган түхэриг нэмэжэ hомолхо шиидхэбэри суглаан дээрэ абтаа. Заводой ажалша коллективэй соведэй шэнэ бүридэл hунгахаар бэлэдхэлэй хүдэлмэри ябуулха асуудал хаража үзөөд, январиин эсэс багаар hунгалта үнгэргэхэ гэжэ шиидээ.

ДҮНГҮҮД СОГСОЛОГДОО

Шэнарай хубиин тамгатай ажаллаха эрхэдэ хүртэхын түлөө заводой хүдэлмэришэд мүрысэдэг юм. Олон жэлэй туршада hайн шанартай продукци гаргагшад иимэ эрхэдэ хүртэдэг. Иимэ тамгатай хүнүүд эрхим шанартай продукци бүтээhэнэйнгээ түлөө ёhотоор урмашуулагдадаг байна. Техническэ хиналтын таhагай хүдэлмэрилэгшэд тэдэнэртэ хэр найдаашье hаа, зэримдаа бүтээhэн продукциин шанарые шалгадаг гээшэ. Голодоhо гаргаhан нэгэшье ушар элирүүлээ hаа, хубиин тамгатай ажаллаха эрхээhэнь хаhадаг байна. Харин энэ эрхээ улам батадхажа шадаа hаа, «Шанарай талаар эрхимлэгшэ», «Уран гартай мастер» гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэдэг юм.

Үнгэрhэн жэлэй эсэс багаар мүрысөөнэй дүнгүүд согсологдожо, дизельнэ цехэй электрослесарь (?) М. С. Исаков, А. М. Антонов, шэрэм шудхалгын цехэй хэб дарагшад Б. Ц. Дандаров, С. И. Башинов, вагон бүридхэлгын цехэй слесарь А. Н. Синь-Воль-Сок, А. М. Суворов, вагон заhабарилгын цехэй модошо дархан А. В. Дубенко, В. И. Поваляев гэгшэд шэнарай хубиин тамгатай болоо. Вагон заhабарилгын цехэй слесарь В. Н. Назаров «Уран гартай мастер» гэhэн эгээл дээдэ нэрэ зэргэдэ хүртэhэн байна.

З. ШЕВЦОВА.

...ТҮБЭЙ hУНГУУЛИИН КОМИССИИН ЗАСЕДАНИ

...ай АССР-эй арадай ...удай hунгалта үнгэр...эй hунгуулиин комис...седани окружной hун... комиссинуудай түрүү...эй хабаадалгатайгаар ...үнгэргэгдэбэ.

...седани дээрэ респуб...элхеэ холбооной үй...ин-техническэ управ... начальник В. Р. Очи...бэй hунгуулиин ко... окружной комисси... окружной hунгуулиин комиссинуудые участково hунгуулиин комиссинуудтай хэлхеэ холбоогоор хангаха тухай» асуудалаар тоособо.

«Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай hунгалта үнгэргэхэ талаар hунгуулиин документнүүдые (бюллетеньнүүд, плакадууд, листовконууд болон бусад) бэлдэхэ тухай» асуудалаар Хэблэлэй, полиграфиин ба номой худалдаа наймаанай талаар Гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ В. Д. Раднаев тоосоо.

Удаань «Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидадуудые бүридхэлдэ абалгые эмхидхэхэ тухай» асуудалаар Түбэй hунгуулиин комиссиин консультант Д. Д. Дагбаев, «Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай hунгалта үнгэргэхэ талаар hунгуулиин кампанида мүнгэ hомолхо тухай» асуудалаар республикын Верховно Соведэй Президиумэй бухгалтер Л. В. Петрякова гэгшэд элидхэл хэhэн байна.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь А. С. Берещинов, Түбэй hунгуулиин комиссиин секретарь С. Р. Очиров hунгалтада хабаатай асуудалнуудаар үгэ хэлэжэ, заседанида хабаадагшадай асуудалнуудта харюусаба.

* * *

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ республикын районно болон городской Соведүүдэй гүйсэдкомуудай секретарьнарай зүблөөн болобо.

Тус зүблөөн дээрэ республикын Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь А. С. Берещинов РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй, нютагай Соведүүдэй арадай депутадуудай hунгалтада бэлэдхэлэй ябаса тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгэбэ.

Арадай депутадуудай районно Соведүүдэй гүйсэдкомуудай секретарьнарай зүблөөн дээрэ Түбэй hунгуулиин комиссиин секретарь С. Р. Очиров мүн лэ үгэ хэлэhэн байна.

Манай корр.

АНХАРАЛАА АЛДАЖА БОЛОХОГҮЙ

Манай районой колхоз, совхозуудай hү hаалиин фермэнүүдэй коллективүүд үнгэрhэн жэлэй дүнгөөр урзанданай эхэ үеынхидэ орходоо, сагаан эдеэ үйлэдбэрилгээ зарим тэды дээшэлүүлжэ шадаhан байна. Эдэнэр нёдондо дүн хамта 168,4 мянган центнер hү hааhан, жэлэйнгээ түсэбые 117,1 процент бэелүүлhэн, урзанда жэлэйхидэ орходоо, 481 центнерээр ехэ продукци үйлэдбэрилhэн габьяатай. Иигэжэ районоймнай hаалишад үнгэрhэн жэлдэ үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 2296 килограмм hү hаагаа. Энэнь урзанда жэлэйхитэй сасуулан харабал, 69 килограммаар дээшээ hүн абтаhан болоно гээшэ.

Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой (түрүүлэгшэнь А. П. Калашников, ахамад зоотехник Е. Ф. Мильгунов) hү hаалиин фермэнүүдэй малшад үнгэрhэн жэлдэ урзанданайхиhаа ехэ продукци үйлэдбэрилбэ. Ажахы үнгэрhэн жэлэй дүнгөөр үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 3450 килограмм hү hааhан, бухыдөө 892 центнер продукци абаhан габьяатай. «Забайкалец» совхозой (директор Д. И. Кузнецов, ахамад зоотехник П. П. Антонов) мал ажал эрхилэгшэд сагаан эдеэ үйлэдбэрилхэ талаар мүн лэ социалис мүрысөөнэй манлайда дабшалсана.

«Загaнский» колхозой, «Авангард» совхозой hү hаалиин фермэнүүдэй hү ехээр hаажа ябаhаниинь hайшаалтай.

Эдэ дээрэ дурсагдаhан ажахынуудай ажалдаа иимэ үндэр дүнгүүдые түйлажа байхадань, «Родина» (түрүүлэгшэнь Н. А. Петров, ахамад зоотехнигынь С. Ф. Носков), «Знамя Ленина» (түрүүлэгшэнь Н. Г. Цырендашиев, ахамад зоотехнигынь Ж. Ж. Цыбанов), «Коммунизм» (түрүүлэгшэнь Г. Г. Варфоломеев, ахамад зоотехнигынь Д. И. Евграфов) колхозууд, «Эрдэм» (директорэй уялга дүүргэгшэ В. Б. Цыбиков, ахамад зоотехнигынь С. С. Петров), Суулгын (директорынь В. Л. Цыренов, ахамад зоотехнигынь Ю. Г. Гомбоев) совхозууд үнгэрhэн жэлдэ урзанданайхиhаа нилээд бага hү үйлэдбэрилбэ.

«Путь Ленина» колхозой, «Эрдэм» совхозой hү hаалиин нэгэдэхи фермэ, «Одон», Сутайн совхозуудай фермэнүүд гүрэндэ муу шанартай продукци тушаагаа. Эдэнэрэй тоhоной заводто абаашаhан бухы hүнэйнь ойролсоо 50—60 процентнь нэгэдэхи сортоор абтаба. Шэнэ ГОСТ-ын ёhоор hүеэ гүрэндэ тушаадаг болоходонь, нэгэдэхи, хоёрдохи сортнуудай сэнгынь тад ондоо болохо байна бшуу. Тиихэдэнь эдэ ажахынууд гарзада орожо магад.

Мүнөө жэлэй малай үбэлжэлгын хэды хүшэр хүндөөр үнгэржэ байгаашье hаань, хүн зондо тон хэрэгтэй энэ продукци үйлэдбэрилгые анхаралhаа алдажа огтолон болохогүй байна. Энэл ха юм, манай мүнөөдэрэймнай гол зорилго. Энэ талаар бухы бии байhан тэжээл буйлуулдаг цехүүдээ ашаг үрэтэйгөөр хүдэлгэхэ, hаамхай үнеэдээ hайн, бухы зүйлөөр хангагдаhан тэжээлэй рацион дээрэ табиха, шэнэ гунжадые зүбөөр харууhалха шухалада тоологдоно бшуу.

Э. ЧИМИТДОРЖИЕВ,
хүдөө ажахын продуктнуудые бэлэдхэхэ ба шанарыень хинан шалгаха талаар Мухар-Шэбэрэй районой гүрэнэй ахамад инспектор.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

Хубилган шэнэдхэлгын замаар

ХУУШАН ЁҺООРОО ХҮДЭЛҺӨӨР

Арбан хоёрдохи табан жэлэй һүүл багаар БАМ-ай барилга дүүргэжэ, саг үргэлжын ашаглалгада тушааха гэһэн шиидхэбэри партиин XXVII съезд дээрэ баталагдан абтаа һэн. Эдэ хүнгэн бэшэ зорилгонуудые бэелүүлхэ хүсэл эрмэлзэлтэйгээр БАМ-ай барилгашад эдэбхи үүсхэл гарган ажаллажа эхилээ бэлэй. «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилгашад субподрядна, шефскэ организацинуудай коллективүүдтэй нягта холбоо барисаатайгаар ажаллажа, ехэ оролдолго гаргаа.

— Манай трестын 731 коммунист Буряадай участогай бүхы объектнүүдэй барилгада хабаадалсаа. Бидэ үнгэрһэн жэлдэ Ангаракан—Шэнэ Уоян гэһэн 104 километр утатай харгы электрижүүлжэ, болзорһоонь холо урид ашаглалгада тушаагаа һэмди. Нёдондо Ангаракан—Витим—Таксимо гэһэн 140 километр утатай түмэр харгы электрижүүлжэ, баһал болзорһоонь урид тушаагаабди. Тиихэдэ үшөө 54 километр утатай түмэр харгы Хойто Муяын хадануудай дундуур барижа, бүхы станци, разъезднүүдтэйнь хамта ашаглалгада оруулаабди. Иигэжэ манай трестын коммунистнуудай, бүхы хүдэлмэришэдэй эдэбхитэй хабаадалгатайгаар БАМ-ай барилга дүүргэгдэбэ. Гэбэшье хэхэ юумэмнай үшөөл ехэ, — гэжэ тус трестын парткомой секретарь Р. Р. Надаршин тоосоото-һунгалтын конференци дээрэ элидхэл хэхэдээ тэмдэглэбэ.

Үнгэрһэн жэлэй август һараһаа ноябрь хүрэтэр партийна эхин 17 организацинуудта, 63 бүлэгтэ тоосоото суглаанууд үнгэргэгдэжэ, 370 коммунист үгэ хэлэһэн, һанамжа дурадхалнуудые оруулһан, дутуу дунда юумэнүүдые шүүмжэлһэн байна. Барилга-хабсаралгын 597-дохи поездын (секретарь А. И. Киргизов), 708-дахи поездын (секретарь Н. И. Букрей), 669-дэхи поездын (секретарь С. М. Валентеенко) партийна эхин организацинуудай тоосоото суглаанууд коммунистнуудай эдэбхитэй хабаадалгатайгаар үнгэргэгдэжэ, үйлэдбэриин, ажаһуудалай болон партийна ажабайдалай олон асуудалнуудые хараһан байна. Партийна бүлэгүүд томодхогдоо. 5—6 коммунистнуудһаа бүридэһэн бүлэгүүд ниилүүлэгдэжэ, 14—15 коммунистнуудһаа бүридэһэн, хүсэ шадалтай бүлэгүүд бии болоо.

Үүсхэлшэ, бэрхэ коммунистнууд һайн дурадхалнуудые оруулжа, дутуу дунда юумэнүүдые усадхахада туһална. Жэшээнь, барилга-хабсаралгын 581-дэхи поездын партийна организациин тоосоото суглаан дээрэ коммунист Т. А. Гончаров үгэ хэлэхэдээ, трестын партком һулаар хүдэлнэ, парткомой үүргэ нүлөөе дээшэлүүлхэ хэрэгтэ коммунистнууд үшөөл бага анхарал хандуулна, парткомой секретарь Р. Р. Надаршин ажалша коллективүүдтэ үсөөн ошоно гэжэ шүүмжэлээ.

— Зүб шүүмжэлэл. Саашадаа бидэ парткомой гэшүүд, коммунистнууд ажалша коллективүүдтэй нягта холбоо барисаа байгуулха хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа элсүүлхэ болонобди. Хүмүүжүүлгын, ойлгууламжын хүдэлмэри эдэбхижүүлхэ, һайжаруулха хэрэгтэ мүнөө ехэ анхарал хандуулагдана. Юрын хүдэлмэришэдтэй, ажалша коллективүүдтэй уулзалгануудые үнгэргэхэ, хөөрэлдэхэ, һанал бодолыень мэдэжэ абаха гээшэ ехэ удха шанартай. Тиимэһээл бидэ ехэнхи сагаа зоной дунда үнгэргэхэ, үйлэдбэриин, ажаһуудалай бүхы асуудалнуудые хамтадаа шиидхэхэ ёһотойбди, — гэжэ Р. Р. Надаршин конференциин һүүлээр хэлээ һэн.

«Нижнеангарсктрансстрой» трестын коммунистнууд тоосоото үе соо яһала ехэ хүдэлмэри хэһэн байна. Парткомой секретарь Р. Р. Надаршинай хэһэн элидхэлые делегадууд ехэ анхаралтайгаар шагнажа, элидхэл тушаа 17 хүн үгэ хэлэбэ.

— Манай трестын захиргаан, партком, профком үшөөл хуушанайнгаа ёһоор, дээрэһээ захиралта заабари үгөөд, һуужа байһаар. Трестые эрхилэгшэ коммунист А. П. Романов нэгэшье удаа манай барилга-хабсаралгын 708-дахи поездын хүдэлмэришэдтэй уулзаагүй. Парткомой секретарь Р. Р. Надаршиниие таниха, мэдэхэгүй хүдэлмэришэд манай поездын коллектив соо олон байха. Хүтэлбэрилэгшэднай хуушанайнгаа ёһо заншалнуудые орхижо, һанал бодолоо хубилгахаар болоо. Тэрээнгүйгөөр хайшан гэжэ хурдадхалгые, хубилган шэнэдхэлгые бэелүүлхэ зонбибди? Хүтэлбэрилэгшэ зонтой хөөрэлдэхэ, түсэб зорилгонуудтаяа тэдэниие танилсуулха ёһотой бэшэ юм гү? — гэжэ барилга-хабсаралгын тус поездын хүдэлмэришэн М. В. Калашников элидхэл тушаа үгэ хэлэхэдээ, тэмдэглэбэ.

— Би арбан табан жэлэй туршада БАМ-ай барилгада хабаадалсажа байнаб. Теэд минии гэр бүлэ мүнөө хүрэтэр 161-дэхи сериин саг зуурын гэр соо байна. Үхибүүднай энэ хүйтэн гэр соо ехэ болоо. Манай трестын хүтэлбэрилэгшэд хүдэлмэришэдэйнгөө һуудал байдалда анхарал багаар хандуулна. Тиимэһээ транспортна барилгашад эгээл муу, ахир түлюур байратай. Энээнһээ боложо, 3000 транспортна барилгашад байра абаха оошорто бэшүүлэгдэнхэй. Манай трестын хүтэлбэрилэгшэд, партком энэ асуудалда ехэл анхарал хандуулха болоод байна. Энэ парткомой сэхэ хабаадаха хэрэг, — гэжэ барилга-хабсаралгын 575-хи поездын хүдэлмэришэн Ю. И. Железнов хэлэбэ.

— Бидэ хамтын подрядай гуримаар ажаллажа, муу бэшэ үрэ дүн туйланабди. Транспортна барилгашадые бутаргагдаһан шулуунгаар хүсэд һайнаар хангадаг болонхойбди. Участогтамнай 65 хүн хүдэлнэ. Жэлэй эхинһээ 165 мянган түхэригэй сэбэр олзо үйлэдбэридөө оруулаабди. Энэ мүнгөөрөө байрын гэр бариха һанаатай байгаабди. Теэд энэ мүнгыемнай трестын захиргаан хүсөөрөө шахуу абажа, гүрэнэй бюджедтэ оруулһан байха юм. Энэ тон буруу ябадал. Бидэ өөһэдөө олоһон мүнгөөэ өөһэдөө гаргашалха зэргэтэйбди. Дээрэһээ зонхилхо, захирха ябадалые бидэ, коммунистнууд, үндэһөөрнь буруушаанабди, — гэжэ барилга-хабсаралгын 651-дэхи поездын прораб И. С. Шекунов мэдүүлбэ.

Трестые эрхилэгшэ, коммунист А. П. Романов, парткомой секретарь Р. Р. Надаршин гэгшэдэй үшөөл һанал бодолоо хубилгаагүй, зонхилоод һууха дуратай, бүдүүлиг абари зантай байһан тухай олон хүн хэлээ. Зонтой хөөрэлдэхэ, һанал бодолоороо хубаалдаха дурагүй. Энээн тухай хүдэлмэришэдэй зүгһөө гомдол ородог. Энэ дутагдалнуудаа усадхахаар саг ерээ гэжэ трестын оньһожоруулалгын управлениин хүдэлмэрилэгшэ С. И. Некрасова, барилга-хабсаралгын 575-дахи поездын инженер Н. И. Калягина, барилга-хабсаралгын 607-дохи поездын партийна эхин организациин секретарь В. В. Соколов болон бусад үгэ хэлэхэдээ, онсо тэмдэглэбэ.

Коммунист бүхэн хэжэ байһан юумэндээ харюусалга ехэтэйгээр хандаха ёһотой. Коммунист-хүтэлбэрилэгшын урда мүнөө, илангаяа, шанга эрилтэнүүд табигдана. Бэрхэ хүтэлбэрилэгшэ байхынгаа хажуугаар сэсэн ухаатай хүмүүжүүлэгшэ, хүдэлмэришэдэй ёһотой хани нүхэрынь байха зэргэтэй. Трестын хүтэлбэрилэгшэд энэ конференци дээрэ үгэ хэлэгшэдэй зааһан дутагдалнуудые анхаралдаа абаха ёһотой гэжэ һанагдана.

Трестын парткомой тоосоото һунгалтын конференцидэ хабаадаһан делегадууд парткомой хүдэлмэридэ ханамжатай гэһэн сэгнэлтэ үгэжэ, саашадаа хүдэлмэриеэ улам һайжаруулха зэргэтэй гээд зааба. Конференциин хүдэлмэридэ КПСС-эй Северобайкальскын горкомой нэгэдэхи секретарь В. А. Никулинских хабаадалсажа, үгэ хэлээ.

Парткомой секретариин тушаалда барилга-хабсаралгын 581-дэхи поездын партийна организациин секретарь М. И. Рагимов, хэлхеэ холбооной дистанциин начальник А. П. Ерофтеев, трестын парткомой секретариин орлогшо Н. В. Балков гэгшэд дурадхагдаһан байгаа. Нюусаар дуугаа үгэжэ үнгэргэгдэһэн һунгалтын дүнгөөр Н. В. Балков трестын парткомой секретаряар һунгагдаба.

К. ЖАМЬЯНОВ.

Ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримаар

ХӨӨРЭЛДӨӨНҺӨӨ ХЭРЭГҮҮДТЭЭ ОРОДОГ ҺАА...

ГУСИНООЗЕРСКЫН ГРЭС: БАЙГААЛИДА НҮЛӨӨЛДЭГ УШАРЬНЬ БА ҮЙЛЭДБЭРИИН АЖАЛ ЯБУУЛГА — иимэ темээр манай корреспондент ГАЛИНА ДАШЕЕВА ГРЭС-эй гол мэргэжэлтэдтэй хөөрэлдөө хэбэ.

Предприятиин байгаали хамгаалха таһагай инженер М. Я. ЧУРИКОВА асуудалнуудта харюусаба.

КОРР.: Марина Яковлевна, абаһаар ажалай дүнгүүдээр һонирходог заншалаа орхижо, һүүлэй үедэ экологическа талаар ямар хубилалтанuудай боложо байһаар һонирхоё...

ХАРЮУ: 1989 он болотор промышленна санитариин лаборатори байһанаа оршон тойронхи байгаали хамгаалха таһаг болгон хубилгагдаа һэн. Энэнь тон зүбтэй. Үйлэдбэридэ хэрэглэгдээд, нуур руу хаягдадаг уһые, агаарта дэгдэн гарадаг тооһо тортогые анхандаа юрэл шалгаад байдаг һаа, мүнөө бүхы асуудалнуудые комплексноор шэнжэлжэ үзөөд, бодото хэмжээнүүдые абанабди.

Эрдэм-шэнжэлгын 23 институдтай 256114 түхэригэй хэлсээ баталанхайбди. Жэшээлбэл, «ВостсибрыбНИИпроект» институт нуурта амидардаг загаһанда, паразит-амитадта дулаан уһанай ямараар нүлөөлдэг тухай хэдэн жэлэй туршада шэнжэлгэ хэжэ байгаа юм. СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Биологиин институт мүн лэ иимэ хүдэлмэри ябуулдаг. Буряадай эрдэмэй түбэй хүдөө ажахын талаар эрдэмтэд ажаһуудалда хэрэглэһэн уһаар поли таряалаи уһалаа һаа, ямар гээшэб гэжэ туршалгануудые үнгэргэжэ байнхай. Научна иимэ шэнжэлгэнүүдэй бодото ажабайдалда нэбтэрүүлэгдээ һаа, 1994 оной үеэр элдэб муухай угаадаһан уһан нуур руу хаягдахаяа болихо. Гансал дулаан уһан хаягдадаг байха.

КОРР.: Теэд дулаан уһанай таһалгаралгүй иигээд лэ орожо байбал, нуурһаа юун үлэхэ юм! Мүнөөшье нилээн ехэ талмайнь үбэлдөө хүрэхээ, мүльһөөр хушагдахаяа болёо ха юм.

ХАРЮУ: «Южтехэнерго» нэгэдэлэй Львовтохи отделени предприятиин технологи һайса шудалаад, нуур руу хаягдадаг дулаан уһанай температура доошолуулха тушаа зүбшэл заабари үгэхэ зорилготой.

КОРР.: Нуурай эрьеэр асбоцементнэ зүйлнүүд, түмэрэй зоргодоһон, барилгын бусадшье үлэгдэл элбэгээр халатай, санитарна энэ зохо хэзээ сэбэрлэгдэхэ гээшэб гэһэн шүүмжэлэл манай газетэдэ хэгдээ һэн. Аяар июлиин 2-то районой байгаали хамгаалха комитет акт табиһан байха.

ХАРЮУ: Үсэгэлдэр энэ асуудал зүбшэжэ үзөөбди. Барилгашаднай — 3-дахи СМУ хуу өөһэдөө сэбэрлээд, объект тушааха ёһотой.

КОРР.: Зургаадахи энергоблогой тушаагдатар энэ бог тэрэл газартаа хэбтэхэнь гээшэ гү!

ХАРЮУ: Барилгашадые удангүй баадхажа хүүлэхэбди. Үгы һаань, яла түлүүлхэбди. Нуурые харууһалжа, замаг зальхаһаань сэбэрлэхэ тусхай бригада байгуулагдаа. М. А. Зубарев бригадираар томилогдоо юм.

КОРР.: Экологическа һуралсал хэр эмхидхэгдэнэб! Хүтэлбэрилэгшэд иимэ һуралсалда һайн дураараа ябана, гү али уялгалагдана гү!

ХАРЮУ: Цехүүдэй начальнигууд, орлогшонорынь заатагүй иимэ һуралсалда ябадаг. Ондоо тээһээ лекторнуудые уридаггүйбди, өөһэдымнай мэргэжэлтэд — 5 хүн хэшээлнүүдые үнгэргэнэ. Һонин хөөрэлдөөн заримдаа болодог. Өөһэд өөһэдынгөө цехүүдэй үйлэдбэриин технологи нарижуулан һайжаруулха тушаа бодомжонуудаа олонхинь хэлэдэг. Зарим иимэ дурадхалнуудынь бэелүүлэгдэһэншье байха. Хэшээлнүүдтэ ябаагүй зоной шангууд хаһагдадаг.

КОРР.: Предприятиин директор Е. И. Карпенко, ахамад инженер Б. Н. Лунич экологиин асуудалда үнэн сэдьхэлэй анхарал табидаг гээшэ гү!

ХАРЮУ: Минии һанахада, энэ талаар эгээл эдэбхитэй оролдодог хүнүүднай эдэ хоёр болоно. Жэшээнь, нёдондо ноябриин 20-21-нэй үдэрнүүдтэ оршон тойронхи байгаали хамгаалха зүблөөн Евгений Ивановичай үүсхэлээр эмхидхэгдээ. Элдэб олон научна шэнжэлгэнүүд хэгдэнэ, гэбэшье эдэ бүгэдые ниитэлэн хүтэлхэ түб, ниитэ нэгэн программа мүнөө болотор үгы юм. Хэрбээ ямар нэгэн асуудалаар шэнжэлгэнүүдэй хойно хойноһоо дабхасуулан хэгдэжэ байгаа һаань, нүгөө зарим асуудал огто дайрагдангүй үлэшэдэг. Ушар иимэһээ научна хүсэнүүдые гуримшуулха һэдэлгэ хэгдэбэ гээшэ. СССР-эй Минэнергын дэргэдэхи байгаали хамгаалха управлениин таһагай, республикын, байгаали хамгаалха комитедэй, Лимнологическа, Биологиин. «ВостсибрыбНИИпроект» институдуудай, бусадшье олон эмхи зургаануудай түлөөлэгшэд хабаадаа.

КОРР.: Хөөрэлдөөнһөө хэрэгүүдтээ түргэн ородог һаа, дээрэ ааб даа.

ХАРЮУ: Энээние бидэ арсанагүйбди.

ГРЭС-эй үйлэдбэриин-техническэ таһагай начальник, предприятиин ажалша коллективэй соведэй секретарь Л. В. БЕЛЯКОВА энергетигүүдэй ажал, хэрэгүүд тухай иигэжэ хөөрэбэ:

— 1989 ондо 4,2 миллиард киловатт-час электрын элшэ хүсэн үйлэдбэрилэгдөө. Нёдондоной энэ хугасаада энэ тоо 3,9 миллиардда хүрөөд байгаа. 1988 онойхиһоо холо үлүү гигакалори дулаанай элшэ хүсэн үйлэдбэрилэгдөө. Табадахи энергоблогнай хахад жэлэй туршада хүдэлөө. Теэд үрэнь мүнөө дээрээ бага. Проектнэ дутуу дунданууд олон байжа, зарим түхеэрэлгэнүүдынь һэлгэгдээ.

Жэл бүри арадай ажахын шэнэ объектнүүд ашаглалгада тушаагдажа, зайн гал, дулаа хэрэглэгшэд олошорно. Гэбэшье үнгэрһэн жэлэй арбан нэгэн һарын туршада 2127 тонно условно түлишэ алмагдаа юм. Нэгэ киловатт-час элшэ хүсэ үйлэдбэрилхын тула 359,05 грамм нүүрһэ ба мазут хэрэгтэй һаа, 358,5 грамм хэрэглэгдэһэн байна.

Материальна урмашуулгада 1 миллион 150 мянган, социальна хүгжэлтэдэ — 2 миллион 502 мянган, үйлэдбэри хүгжөөлгэдэ — 1 миллион 591 мянган түхэриг нёдондо эльгээгдээ.

Һанаа зобоохо юумэн олон. Котлоагрегадууднай хуушараа. Холбоолжоной шулуун нүүрһэнэй шанар муу, үнэһэ ехэтэй. Мазут хэмһээ үлүү галдаха баатай болонобди. Утаа татадаг түхеэрэлгэнүүд, тээрмэнүүд ходо эбдэрнэ. Жэл-хоёр жэлһээ түрүүшын дүрбэн блок һэльбэн шэнэдхэгдэжэ эхилхэ юм. 1990 оной эсэс багаар зургаадахи блок тушаагдаха, харин долоодохи тухайнь мүнөө хөөрэлдөөншье үгы. Байгаалида огто хохидол үзүүлхэгүйгөөр баригдаха ёһотой. Иимэ арга бэдэрэгдэхэ юм.

Хоёр асуудалаар һанамжаяа онсолон хэлэхэм. Республикын ажахын тоосоон тухай хөөрэлдэнэбди. Теэд мүнөө дээрээ минии һанахада, бага зэргэшье һэдэлгэ-бэлэдхэл хэгдэнэгүй. Жэшээлбэл, манай коллективэй олоһон олзо доходой ехэ хуби — 600 мянган түхэриг Улаан-Үдын Железнодорожно районой нөөсэлэлгын банкда эльгээгдэнэ. «Бурятэнерго» нэгэдэлнай тэндэ ха юм. Теэд энэ мүнгэ хүдэлжэ олоһон коллективэй гэшүүд Улаан-Үдэдэ бэшэ, харин Гусиноозерск хотодо ажаһууна бэшэ гүбди? Гусиноозерскын горгүйсэдком тиихэдэнь оройдоол 15 мянган түхэриг мүнгэ зөөритэй, жэлэй туршада үйлсэ хамахадал хүрэхэ мүнгэн лэ. Уламжалан хүдэлмэришэдэй томо хото үзэмжэгүй, муу түхэлтэй. Манда ажалда орохые тэгүүлжэ байһан зониие ушархагүйт. Ажалдамнай авари боложо магад, заһабарилгын албануудта хүдэлхэнь угаа бэрхэтэй... Предприятинуудай олзо доходые ондоо районой банк руу шэглүүлээгүй һаань, социальна хэды олон асуудалнууд шиидхэгдэхэ, хүдэлмэришэдшье нэмэхэ һэм.

Социалис мүрысөөн тухай һүүлэй үедэ олон ондоо һанамжанууд дуулдана. Ажахын тоосоон хадаа ямаршье коллективые эршэмтэйгээр хүдэлгэхэ аргатай, тиимэһээ мүрысөө эмхидхэжэ зобоһоной хэрэг бии гү гэлсэнэ. Үнэхөөрөөшье, саарһа, тоосоон-дансамнай мүрысөөнэй талаар хэмһээ үлүүсэ бэшэгдэдэг. Тоосоо-дансыень хороогоод, сасуулан үзэхын, урмашуулхын тула социалис мүрысөөгөө дам саашань хүгжөөхэ хэрэгтэй гэжэ һананаб.

Мэргэжэлэй һайндэрые угтуулан, зайн гал, дулаа үйлэдбэрилжэ эльгээдэг подразделенинүүдэй дундахи мүрысөөнэй дүнгүүд гаргагдаа. Заримыень дурдая. Дулаанай автоматикын цехэй мастер В. В. Хартановай, гидроцехэй насосуудые заһабарилдаг Н. П. Таскинай бригаданууд, электроцехэй В. Н. Плешковой хүтэлбэрилдэг «Б» вахтын, турбинна ба химцехүүдэй коллективүүд (начальнигуудынь И. И. Платонов, З. К. Живцова) бусад сооһоо шалгараа. Электрослесарь В. П. Кузнецов, түлишэ дамжуулдаг түхеэрэлгын машинист З. Д. Доржиева, энергоблогой ахалагша машинист Ф. Г. Безбородов, эрхим мэргэжэлтэд В. В. Зыков, цехэй мастер П. А. Безроднов, бусад олониие магтан дурдамаар юм.

1990 ондо хэрэглэгшэдээ һэлд һуулгахагүйн, элшэ хүсэеэ, дулаагаа һаздгүйгөөр эльгээхын тула ажахы эрхилэлгын шэнэ онол аргануудые дам саашадаа бэдэрэн хэрэглэхэ, ажахын тоосоогоо бүри гүнзэгырүүлхэ болонобди.

Ивалгын кондитерска фабрикын коллектив һүүлэй хэдэн жэлэй туршада түсэбтэ даабаринуудаа дүүргэнгүй байжа, районой гэрэгэнги промышленна предприятинуудай тоодо ородог һэн. Харин үнгэрэгшэ жэлэй туршада һара бүринэн даабари эмжалтатай дүүргэжэ, түрүүшүүлэй зэргэдэ гараа.

— Мүнөө фабрикымнай коллектив һара бүри 300 центнер кондитерска зүйлнүүдые үйлэдбэрилжэ, худалдаа наймаанда эльгээнэ. Дражэ үйлэдбэрилдэг таһагай коллектив жэлэйнгээ даабари октябриин 16-да сум бэелүүлжэ, фабрика дотор дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ эрхимлээ. Ажалай ветеран Мария Никандровна Дунаева энэ бригадые хүтэлбэрилдэг юм. Энэмнай фабрикын эгээл түрүү бригада болоно, — гэжэ фабрикын ахамад инженер В. И. Корнеев хөөрэнэ.

Энэ бригадада оройдоол 7 хүн ажалладаг байна. Е. Кокорина, Т. Кулябина, Н. Грудинина, А. Кокорина, Л. Истомина, К. Кокорина гэгшэд эндэ олон жэлэй туршада хүдэлнэ. Бригадир М. Дунаева таһалгаряагүй 30 жэл соо ажаллажа байна. Фабрикын олонхи хүдэлмэрилэгшэд тус бригадада ажалай һургуули гараһан байна.

Бүхыдөө 8 бригада фабрикада тоологдоно. Тэдэнэр ирис болоод гурилаар элдэб янзын продукци үйлэдбэрилэн гаргана.

— Кондитерска зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ жэлэй түсэб сүм бэелүүлэгдэбэ. Харин товарна продукци гаргаха даабари дүүргэгдэбэгүйнь ха. Энээнэй шалтагаан гэхэдэ, какао, һамар болоод бусад түүхэй эдээр мууса хангагдаабди, — гэжэ фабрикын экономист Н. Г. Базаржапова хэлээ һэн.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Бригадир коммунист М. Н. Дунаева; драже үйлэдбэрилэгдэнэ. С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

Табан жэлэй түрү...

ЭДЭБХИТЭЙШҮҮ... НЭГЭН

— Профсоюзай эрхим эдэбхитэн хэн байна гээшэб? Людмила Петровна Дабаевае нэрлэхээр. Тэрэ эндэ арбаад жэл соо ажаллажа байна. Энэ үе соо эдэбхитэй, сүг хүдэлдэг нүхэдэйнгөө этигэл харюулжа шадаха байһанаа харуулаа. Уулзахадатнай бүхы юумэеэ хөөрөөд үгэхэ даа, — гээд фабрикын парткомой секретарь Людмила Николаевна Гурова хэлэбэ.

Людмила Петровна утаһа багсалжа, шэрдэлгын цехтэ дамжуулдаг юм. Тэрэниие элдэб үнгөөр шэрдээд, оёдолой цехтэ дамжуулдаг. Эндэ оройдоол гурбан хүн хүдэлдэг. Гэбэшье даабарияа дүүргээд лэ байдаг. Тэдэнэй гэмээр утаһагүй болоо гэжэ байгаагүй. Халаанай туршада нэгэ хүн 60 килограмм багсалха даабаритай юм.

— Энэ даабари дүүргэхэнь хэр хүшэр гээшэб? — гээд асуубаб.

— Хүндэ ажал даа. Ходо һуужа, энэ нарииихан утаһа багсалха гээшэ миин хэрэг бэшэ. Дүрэгүйдөөл һаашни, бусайдашаха. Тиимэһээ нарин байха хэрэгтэй болодог. Харана ха юмта даа, оньһон түхеэрэлгэ үгы ха юм, — гээд Людмила Петровна гараа дэлгээнэ.

Л. П. Дабаева Эрхүүгэй областиин Байтог нютагта түрэһэн намтартай. Эндээ дунда һургуули, Улаан-Үдын авиационно техникум дүүргэжэ, технолог мэргэжэлтэй болоо һэн. Энэ мэргэжэлээрээ удаан хүдэлөөшьегүй юм. Юуб гэхэдэ, сэрэгэй алба хаагша хүндэ хадамда гаража, нүхэртэеэ албанай газараар ябаха баатай болоо һэн. 1988 ондо Улаан-Үдэ бусажа, энэ гадар трикотаж хубсаһанай фабрикада хүдэлхэеэ ерээ бэлэй.

— Түрүүн утаһа шэрдэдэг цехтэ ороо һэм. Коллектив ехэ һайнаар угтаа һэн. Удаань танилсажа, дадажа эбтэй эегэй залуу коллективэй гэшүүн болоһоноо ойлгоо һэм. Мүнөө фабрикымнай хүдэлмэришэдэй дунда зэргын наһан гушаад хүрэхэгүй юм. Залуушуултай хүдэлхэдэ, урматайшье, зугаатайшье. Эндэ түрүүшынхиеэ профсоюзай цехкомой гэшүүнээр һунгагдаа һэм. Цехкомнай эдэбхитэй хүнүүдһээ бүридэнхэй байжа, ехэл һайнаар хүдэлдэг байгаабди гэжэ мүнөө һанагшаб, — гээд Людмила Петровна хөөрэнэ.

Тэдэнэр хүдэлдэг цехээ арюун сэбэр, хүнэй харахада аятай зохид болгохо талаар нилээд оролдоһон байна. Муухай агаар татажа гаргадаг түхеэрэлгэ һайнаар хүдэлгэгдэдэг болоо. Ажалай журам һайжараа. Шухаланьгэхэдэ, залуу басагадай амарха, сүлөө сагаа үнгэргэхэ хэрэг зохидоор эмхидхэжэ шадаһан байна.

Удаань Людмила Петровна хүндөөр үбшэлөөд, хүнгэн ажалда ороһон байгаа. Мүнөө тэрэ һая үнгэргэгдэһэн конференци дээрэ фабрикын профкомой гэшүүнээр хоёрдохиёо һунгагдаа.

— Людмила Петровна, гэр байраар хангаха асуудалаар профком ямар хүдэлмэри ябуулна гээшэб?

— Энэ хадаа манай эгээл «үбшэнтэй» асуудал болонхой. Гэр байра манай фабрикын хүдэлмэришэдтэ тон үсөөнөөр үгтэнэ. Хамтын байрашье дуталдана. Тиигэбэ ябабашье, арга мүрыень олохые оролдодог гээшэбди. Һайрхана гэжэ бу һанагты. Сэхыень хэлэхэдэ, минии оролдолгоор олон хүнүүд, үхибүүтэй эхэнэрнүүд, хамтын байра соо таһалга абаһан байна. Һаяхан Вера Бугдашкина иимэ таһалгатай болоо. Тэрэ нэгэ үхибүүтэй юм. Өөрөө аргагүй һайнаар хүдэлдэг басаган. Дүрбэн үхибүүдтэй Викулинае арай гэжэ хамтын хүсөөр баһал иимэ байратай болгообди. Гэршье бэшэ һаань, өөрын булантай болоходоо, хүнүүд ехэл баярладаг, — гэжэ тэрэ, омогорхон хөөрэнэ.

Гадна тэрэ профкомой элдэб комиссинуудта оролсожо, олон асуудалнуудые шиидхэлсэдэг, фабрикын столовын эдеэ хоол һайжаруулха, хүдэлмэришэдэй гэртээ элдэб эдеэ хоолой зүйлнүүдые абаашаха аргатай болгохо тусхай магазин нээхэ, хүдэлмэришэдэй бэе махабадые бэхижүүлхэ талаар хэгдэһэн хэм... та Людмила ... эдэбхитэйгээр ... Тиимэһээ тэр... кын профсою... хоорондын ко... легадаар нүх...

— Минии һ... Мүнөө проф... асуудалнуудта... хандуулха ёһ...

— Нэн түрү... бээе даанхай, ... партийна эмх... дахагүй эмхи ... Тиигэбэл, өөр... рилго бэелүүл... хүнүүдэй аша... тай, тэдэнэй ... гаалха бүхы ... харха ёһотой, ... байрын асуу... тэрэ харюуса...

Юрын энэ... һэшхэлээрээ, ... уряагаар про... низациин хүд... хитэйгээр хаб... хүдэлдэг нүхэ... һын түлөө ... Иимэл хүнүүд... хитэн гэдэг ...

ЗУРАГ ДЭЭ[РЭ]: ... ева ажалдаа. С. БАЛ[ДУЕВАЙ]...

Совет орон дотор

ТАШКЕНТ. «Хамтын предприяти байгуулха хүсэлтэй гүт?» гэһэн асуудал Узбекистанай колхоз, совхозуудай, хүдөө ажахын коллективүүд болон буйлуулгын предприятинуудай зуугаад хүтэлбэрилэгшэдтэ табигдаа һэн. Агробизнесэй совет-американ түрүүшын һургуулида ороод, тэдэнэр США-гай аграрна фирмэнүүдэй партнернуудынь болоо юм. Американ эрдэмтэд, дүй дүршэлтэй мэргэжэлтэд эндэ хэшээлнүүдые үнгэргэнэ. Техникэдэ ба продукци хадагалха технологидо, эдеэ хоолой зүйлнүүдые буйлуулха, амһарталжа зөөхэ асуудалнуудта эмхидхэгшэд тусгаар анхаралаа хандуулна. Түсэб хайшан гэжэ зүбөөр зохёохоб, хамтын предприяти хайшан гэжэ байгуулхаб, финансын хэрэгүүдые яажа ябуулхаб гэжэ американ мэргэжэлтэд харуулха юм.

ЛЕНИНГРАД. Үдэрэй отделенидэ һуража байхадаа хүдэлмэришэнһээ начальник хүрэтэр зам гаталха арга боломжо бүд нэхэлгын ба хүнгэн промышленностиин эндэхи студентнүүдтэ бии болоо. РСФСР-эй Бүд нэхэлгын промышленностиин министерствэтэй баталһан хэлсээнэй ёһоор ээрэлгэнэхэлгын «Возрождение» нэгэдэлдэ ородог фабриканuудай нэгэниинь дээдэ һургуулиин балансда дамжуулагдаа һэн. Тиигэжэ урданай фабрика институдай эрдэм-техникын түбынь болоо. Студентнүүд курсовой ба дипломно проектнүүдые бэлдэхэдээ, хэрэгтэй материал тэндэһээ абана.

МОСКВА. Уран һайханай бүхэсоюзна лотерей наадажа, искусствын бүтээлнүүдые шүүжэ болохо юм. Уральская үйлсөөрхи СССР-эй Уран зураашадай холбооной выставкын зал соо эдэ зурагуудай олониинь дэлгээгдэнхэй. Тэндэ ээлжээтэ арбан гурбадахи тираж үнгэргэгдэнэ. Тэрэнэй һүүлээр 200 мянга гаран зурагууд эзэдтэй боложо, Советскэ Союзай элдэб заха булангуудта эльгээгдэхэ юм.

ДУШАНБЕ. Таджигай ниислэл хотодо дүүрэһэн һайн дуранай фильмүүдэй харалга-конкурс кино буулгаха дуратайшуулай болон харагшадай ниитэ һайндэр болоо. Арадай уран бэлигэй гурбадахи бүхэсоюзна фестивалиин хэмжээгээр тэрэ үнгэргэгдэнэ. Ерэхэ жэлдэ һайн дуранай фильмүүдэй бүхэсоюзна конкурсдо фильмүүд-лауреадууд харуулагдаха.

КАУНАС (Литвагай ССР). Уласхоорондын эсперанто хэлэ зохёогшо Л. Заменгофто (1859—1917 онууд) зорюулагдаһан үдэрнүүд Каунаста нээгдээ. Гурбан үдэрэй туршада эрдэмтэд эсперанто хэлэнэй асуудалаар лекцинүүдые уншаха, тэрэниие зааха дүй дүршэлөө халан абалсаха байна. Дайнай урдахи жэлнүүдтэ Каунаста эсперанто хэлэн дээрэ гарадаг байһан журналые дахин хэблэжэ эхилхээр хараалагдана.

ОДЕССЭ. Шэмэглэн гоёодог материалнуудай эндэхи заводто үйлэдбэрилэгдэһэн шэнэ продукци барилгашад болон шэнэ гэрнүүдые толлогшодто зорюулагдана. Эндэ полихлорвиниловэ пленко үйлэдбэрилдэг болоо юм. Тэрэнэй туһаламжаар олон үнгын зурагуудтай линолеум үйлэдбэрилжэ, юрын обойнуудые угаагдадаг болгожо болохо. Жэл соо 20 миллион дүрбэлжэн метр пленко үйлэдбэрилхэ автомат линиие Германиин Демократическа Республикын фирмэнүүд предприятида дамжуулһан, тиихэдэ мэргэжэлтэдынь эдэ хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые хабсаргалгада хабаадаһан байгаа.

БРЕСТ. Областиин социальна хангалгын албануудай хүдэлмэрилэгшэд ганса бэе пенсионернүүдэй болон инвалидуудай һуудал байдалые шэнжэлжэ үзөө һэн. «Анхарал оролдолго» гэһэн программые бэелүүлхэ зуураа, туһаламжа хэрэглэһэн 3 мянга шахуу хүниие саг үргэлжын харууһан дороо абаа һэн. Ехэ һүүрин тосхонуудта социальна хүдэлмэрилэгшэдэй тушаалнууд бии болгогдонхой. Харин хүдөө нютагуудай ветерануудта хүдөөгэй хүн зон туһална.

КУЙБЫШЕВ. КПСС-эй обкомой аппарадай хороогдоходо, хэрэггүй болоһон материальна баялигууд областиин эмхи зургаанууд болон организацинуудта дамжуулагдаа һэн. Жэшээнь, хоёр автобус «Мать и дитя» болон «Стахановец» гэжэ санаторинуудай зөөринь болоо. Куйбышевай уран зурагай музейдэ, дайнай ба ажалай ветерануудай соведтэ, профсоюзай курсанууд болон бусад эмхи зургаануудта амаралтын булангууд, элдэб мебель дамжуулагдаа.

ШЭТЭ. Хотын олониитын байгуулһан дурасхаалай комитедэй үүсхэлээр арадай депутадуудай областной Соведэй гүйсэдком 30—50-яад онуудта хардалга түрдэлгэдэ ороһон забайкалиинхидта хүнгэлэлтэнүүдые тогтоохо тухай тогтоол баталан абаа һэн. Иимэ хүнүүд ниитын транспортаар түлбэригүйгөөр ябаха, областиин магазинуудта, медицинскэ эмхи зургаануудта түрүүшын ээлжээндэ хангагдаха эрхэтэй болонхой. Тэрээнһээ гадна, гэр байрын эрхэ байдал һайжаруулха хүнгэлэлтэтэй ээлжээндэ тэдэнэй фамилинууд бэшэгдээ юм.

КАЗАНЬ. Ажахы эрхилхэ шэнэ онол арганууд «Татнефть» нэгэдэлэй коллективэй гол туһалагшадынь болонхой. Энээнэй эсэстэ тэдэнэр нефть түсэбһөө гадуур олзоборилхо талаар жэлэйнгээ уялгануудые 1,5 дахин үлүүлэн дүүргэһэн байна. Болбосоруулгын заводуудта 750 мянган тонно нефть нэмэжэ эльгээгдээ. Жэлэй эхинһээ хойшо нэгэдэлэй бүхы предприятинууд ажахын тоосоогоор хүдэлнэ. Харин нефть болон газ олзоборилдог хоёр управлени арендын гуримаар хүдэлдэг болонхой.

КИШИНЕВ. ... фабрикаһаа ... амһартанууд ... хоолой пр... предприятинуу... Эндэ жэл бү... тонно картон ... дэһэн амһарта... дэхэ юм. Шэнэ... луулагдаһан ... босоруулхада, ... логдохо ёһо... гектар хүрэтэ... арга олгохо ...

КИРОВСК (... ласть). К. П. ... рэмжэтэ «Расс... эхэнэрнүүд аж... һон тааруу зо... үмдэдэг болоо... хозой хуушан ... болгожо түхе... фабрикануудһа... раһан хэрэгсэл... дые худалдан... рилаа һэн. Ха... гутал оёхо ш...

КАЛУГА. Мо... нэгэдэл хотын ... жэлэй урда ... хээ. Декабри... пец» гэжэ мик... шэнэ маршру... ябадаг болоо...

АШТ (Лен... ласть). Таджи... тосхоной хүн ... телевизионно ... дые түрүүшүү... Хэлхеэ холбоо... узелай мэргэж... тэй ретрансля... ашаглалгада ту... рэнь Москвагай ... кистанай прог... раха арга олго...

Соёлшод—хүдөөгэй ажалшадта

[...]ГААН-ХҮНДЫ, ХУЖАРТААР...

ёһоор малшадые хангалга үнгэргэгдэжэ байдаг. Гадна түсэбһөө гадуур хэмжээ ябуулганууд болодог юм. Жэшээлбэл, полит-үдэрнүүд, малшадай үдэр, ажахын түрүүшүүлтэй уулзалганууд, аман үгын журналнууд, «һаалишадай үдэшэ» гэхэ мэтэ жэл бүхэндэ үнгэргэгдэдэг байна.

һара бүхэнэй 5-най үдэр клубуудай болон библиотекэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд ханын газетэнүүдые гаргадаг юм. Тэндэ социалис мүрысөөнэй ябаса харуулагдадаг. Гадна «дайшалхы хуудаһанууд» саг соонь гаргагдажа байдаг.

САААШАНЬ ИИГЭЭД лэ хии хооһон үгөөр районойнгоо соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй ажал хэрэгүүд тушаа дурдангүй, хоёр-нэгэн баримта болохо юумэн дээрэ тогтоһуу.

Хори һууринай районно соёлой байшангай агитбригадын бэлдэһэн программа һонирхол татамаар юм. Багахан сценкэнүүд, юрэ хөөрэлдөөнүүд соогоо үдэр бүхэнэй шухала асуудалнуудые табидаг, хүдэлмэридөө хайша хэрэгээр хандалга частушканууд соо шүүмжэлэгдэдэг байна. Агитбригада 7 хүнһөө бүридэдэг юм. Эдэбхитэдэй тоодо Пионернүүдэй байшангай хүдэлмэрилэгшэ Оксана Гомбоева, райсоведэй арадай эрдэм һуралсалай таһагай хүдэлмэрилэгшэ Геннадий Бурзалов гэгшэдые нэрлэхэдэ болохо.

Хориин совхозой түб болохо Улаан-Одоной соёлой байшангые даагшаар С. Б. Цыренжапова хүдэлдэг юм. Тэрэнэй ударидалга доро эмхидхэгдэһэн агитбригада Дунда, Заха, Нарин, Удын-Гол гэхэ мэтэ малшадай буусануудаар ябажа, концертнүүдээ харуулжа эхилэнхэй. Соёлой хүдэлмэрилэгшэдтэй хамта нютагай дунда һургуулиин багшанар, библиотекарь ябалсадаг юм.

«Георгиевский» совхозой отделени болохо Ашанга һууринда аман зохёолой ансамбль бии юм гээд абаһаар тэмдэглэхэ шухала. Ансамбльда «Ашангын эрьедэ» гэжэ нэрэ үгэнхэй. 1983 ондо Цымжит Дагбаевагай Зүүн Сибириин соёлой институт дүүргээд, нютагаа бусахада, тэндэнь соёлой хүдэлмэри мүртэй ябуулагдахаяа болишонхой байгаа. Теэд Ц. Б. Дагбаева соёлой хүдэлмэри эдэбхижүүлжэ шадаа. Нэн түрүүн тэрэ өөрынгөө хани басагадые суглуулжа, дуушадай бүлэг бии болгоо һэн. Тиигэһээр бусад зон суглардаг боложо, хатаршадшье олдоо бэлэй. Хүбүүд, басагадай буряад арадайнгаа урданай ёһо заншал һэргээхэ, дуунуудые дуулаха эрмэлзэлтэй байһаниие ойлгоһон Цымжит Бадмацыреновна аман зохёолой ансамбль байгуулха гэжэ шиидээ һэн. Ашангынгаа үндэр наһатай үбгэд, хүгшэдөөр хөөрэлдэжэ, урданай ёһо гуримуудые, дуу, хатар, ёохор сээжэлдэжэ абаад, наада бэлдэжэ, харуулдаг болоо һэн. Аман зохёолой ансамбльнуудай республиканска харалгада хабаадахадаа, энэ коллектив бүхэроссиин харалгын дипломант болоһон юм. Энэ ансамбльда һаалишад Н. Доржиева, Л. Жигжитова, С. Доржиева, ухэршэн Д. Доржиев, механизаторнууд Б. Нимаев, Н. Цыбиков болон бусад эдэбхитэд бии.

Ашангын соёлой байшангые С. В. Дашинимаева даадаг. Сэсэг Владимировнагай хүтэлбэри доро соёлой хүдэлмэрилэгшэд аман зохёолой ансамбльтай хамта Баруун-Ашанга, Хара-Эрье, Сагаан-Хүнды, Түглэ гэхэ мэтэ буусануудаар үбэлжэжэ байһан малшадаа саг соогоо хангажа, дуу, хатараа дэлгэжэ, баясуулжа байдаг юм.

АНААГАЙ СОВХОЗОЙ отделени болохо Булам һууринда эдэбхитэй соёлой хүдэлмэрилэгшэд хүдэлдэг юм. Соёлой байшангые олон жэлэй туршада Д. Д. Дамбаев даадаг. Соёлой дээдэ мэргэжэл шудалһан энэ нүхэр нютагайнгаа зониие эдэбхижүүлхэдээ шадамар болонхой. Баян дээрэ өөрөө наадажа, концерт, нааданууды ябуулдаг. Даши Дондокович эдэбхи үүсхэл гаргажа, хэдэн жэлэй урда аман зохёолой «Түүдэгэй дэргэдэ» гэжэ ансамбль байгуулаа һэн. Тэрэ гэһэнһээ хойшо энэ ансамбль жэлэй туршада олон концертнүүдые харуулдаг, элдэб харалгануудта хабаададаг. Ниитын малай үбэлжэлгын хаһада концертнэ баян программа зохёогоод, Баруун-Булаг, Номто-Горхон, Тоором, Баруун-Бэе, Хойто-Аса, Хужартаар ябажа, малшадта дуу, хатар бэлэглэдэг гээшэ. Механизаторнууд Бадма Ширапов, Баир Дамбаев, Доржи Аюров, нютагай һургуулиин багшанар, библиотекарь Лидия Гынденова болон бусад эдэбхитэдые дурдамаар.

Районой соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй хүдэлмэридэ хамаг юумэн хуу баран урагшатай һайн гэжэ һанабал, буруу болохо. Дутуу дунданууд бии. Мүнөө болотороо соёлой хүдэлмэрилэгшэд дуталдаһаар. Гол шалтагаанууд гэхэдэ, гэр байрын дутагдал, бага салин хүлһэн болоно. Артистнуудай һуужа ябаха транспортын тоһо, түлишэ үгы дээрэһээ, малшадые хангаха хүдэлмэри үсөөн бэшэ дахин таһалдадаг. Эдэ бүхы дутагдалнуудай жэлһээ жэлдэ ушардагынь нюуса бэшэ ааб даа. Теэд тэдэниие үсөөрүүлхэ, усадхаха талаар зохихо хэмжээнүүд хэзээ гүйсэд абтаха гээшэб? Энээн тухай бидэ үдэр бүхэндэ һанаата болодогбди.

Л. ДЕМЫШЕВА,
РОМЦ-ын методист.

«Энэрхы сэдьхэл» гэһэн ябуулгануудай аша туһа

ТҮРЭҺЭН ГЭРТЭЛ ДУЛААХАН

1989 он хадаа энэрхы сэдьхэлэй жэл гэжэ СССР-эй арадай депутадууд нэгэдэхи съезд дээрээ нэгэтэ бэшэ нэрлээ бэлэй. Тиин нёдондо манай республика дотор энэ талаар ехэ хүдэлмэри ябуулагдажа эхилээ. Яруунын районой Эгэтэ тосхондо ажалай ба дайнай ветерануудай байшангай нээгдэһээр жэл үлүүтэй саг үнгэрбэ.

Холоһоо сайбалзан харагдаһан, һээы гэр һажаалгажа, зургаан ханатайгаар баригдаһан энэ байшан абаһаар обёорхот. Мүнөө үень эндэ үндэр наһатай болоод гансаардаһан арбан хоёр хүн байрлана. Тэдэнэр хоёр хоёроороо амяараа таһалганууд соо байдаг юм.

Буурал толгойтой болоһон хүгшэнтэй танилсабаб. Ирина Ивановна Куликова далан долоотой болонхой. Наһаараа багша ябаһан, эхин классуудта ном зааһан хүн байна. Олон үхибүүдые үзэг бэшэгтэ «хүлыень дүрөөдэ, гарыень ганзагада» хүргэһэн алдартай. Ирина Ивановнада заалгаһан һурагшад Яруунын районой Погромно, Поперечнэ тосхонуудта олон байха. Тэдэнэр өөһэдөөшье мүнөө олон үхибүүдтэй, элдэб мэргэжэлтэй боложо, ажабайдалай үргэн харгыда гаранхай ааб даа.

Ирина Ивановна хүгшэрһэн хойноо өөрыгөө харуулха үхибүүгүй, түшэхэ дүтын түрэлгүй байһанһаа боложо, Улаан-Үдын наһатай хүнүүдэй байшанда ажаһууха баатай болоо һэн...

— Сугтаа байдаг үндэр наһатай буряад хүгшэнтэеэ яһала үгэеэ ойлголсодогбди, бэе бэедээ туһалалсадагбди. Түрэл Яруунна нютагтамни иимэ байшангай нээгдэхэдэ, би наашаа ерээ һэм. Улаан-Үдын үншэрһэн наһатайшуулай байшантай сасуулжа харабал, эндэ хүншье үсөөн, тиигээдшье ажаһуудалдамнай ехэ анхарал хандуулагдана. «Телевизорһоо эхилээд юрэдөө хэрэгтэй юумэн хуу бии» гэжэ Ирина Ивановна омогорхон хөөрэнэ.

Эдэ үгэнүүдыень Елена Григорьевна Елшина дэмжэнэ. Энэ хүгшэн өөрынгөө нүхэр А. П. Никитюгтэй баһал Улаан-Үдын наһатай зоной ажаһуудаг байшанһаа эндэ ерэһэн юм.

— Эндэ байхада, түрэһэн гэртэ, мэтэ, дуратай юумэеэ шанажа эдеэд, дуран соогоо байнабди,— гэжэ Елена Григорьевна хэлээд, өөр тухайгаа хөөрөө бэлэй.

Олон жэлдэ Багдаринай ан үсхэбэрилдэг фермэдэ, Окуневэ тосхондо портын ашаашанаар ажаллана. Тэрэнэй ажалай амжалтые олон тоото Хүндэлэлэй грамотанууд гэршэлнэ. Бүхы наһаараа ажал хэһэн Е. Г. Елшина хүгшэрхэ наһандаа түрэл гэрһээ холо байхаб гэжэ өнсө һанаагүй. Юуб гэхэдэ, басагатай ха юм. Теэд түрэһэн Люда басаганиинь эхеэ үргэхэ шадалгүйб гэжэ шалтаад, Улаан-Үдын наһатай зоной ажаһуудаг байшан руу буулгажархиһаниинь голхоролтой.

Бэгдаринда зайн гал шалгагшаар хүдэлдэг басаганиинь — Людмила Ивановна Божедонова гурбан үхибүүдэй эхэ. Хүгшэрхэ, үтэлхэ саг тэрээндэшье ерэхэ байха. Хэн мэдэбэ, тэжынгээ жэшээгээр үхибүүдынь өөрыень баһал хаяха, хүгшэдэй гэртэ үлдэхэ аалам?!

— Бэлэг, сэлэгтэй хаа-яа нютагаа ошоходомни, басагамни ухаангүй болоод, пенсиимни дууһахада, «яба саашаа» гэжэ үлдэдэг лэ даа,— гэжэ Елена хүгшэн уйдхараа намтай хубаалдаха зуураа, аша басаганайнгаа фото-зураг намда харуулаа һэн.

— Ашашни шамдаа тон адли,— гэжэ манда дүтэлһэн Дарижаб хүгшэн Елена Григорьевнае хүхеэгээ бэлэй.

Зүб даа, «түрэл хүнэй түһөө нэгэн» гэжэ дэмы хэлсэдэггүй ха юм. Түрэһэн үридөө үргүүлхэ хубигүй үлэһэн Елшина гүрэнэй тэдхэмжэ дээрэ, ажалай ба дайнай ветерануудай байшанда нүхэртэеэ ан бун түбхинэнхэй, яһала һайнаар ажаһуужа байһандаа тон баяртай.

— «Ветеран» гэһэн тусхайта журнал сооһоо наһатай хүнүүдэй байдаг гэрнүүдэй ажаһуудалтай танилсадагбди, сасуулжа үзэдэгбди. Һургуулиин, саадай үхибүүд концерт-наада харуулдаг. Эндэмнай дулаан, зохид лэ даа,— гэжэ Елена Григорьевна зүрхэ сэдьхэлээ хүдэлгэн мэдүүлнэ.

— Би эндэ бултанһаа урид ерээд байгааб. Хэзээ ерэһэнээ мартажархёоб. Хүгшэн, үхибүүн хоёр адли гэжэ дэмы хэлсэдэггүй ха юм,— гэжэ Дарижаб хүгшэн хөөрэжөө эхилээд.— Урдань хадаа үхибүүгүй байхадаа, хүнһөө абадаг байгаа ха юм. Бидэ айлай 18 үхибүүд һэмди. Намайе түрэлнай үргэжэ абаа. Үргэһэн эжымни арба нэгэ наһатайдамни, үргэһэн баабайм арбан долоотой ябахадамни мордоо һэн. Түрэһэн эсэгэмни уран дархан хүн байгаа: тэргэ, шарга хуу хэдэг, зуу наһа наһалаа юм,— гэжэ тодорхойлбо.

Хөөрүү, хүхюу зантай энэ хүгшэнтэй хөөрэлдэхэдөө, үлдэхэ, даарахые үзэһэн хүн гэжэ ойлгоо һэм. Үргэһэн хүбүүниинь — Эрдэм Батуев нютагтаа механизатораар хүдэлдэг юм ха.

Һабхуу хүгшэнэй байдаг таһалгада ороходомнай, хоёр орон табяатай, ханаарнь хибэсүүд, хубсаһанай шкаф түхеэрэгдэнхэй. Һабхуу хүгшэнэй ороной захада, баруун хойто булангань бишыхан табюур дээрэ бурхан табигданхай харагдана.

Үндэр наһатай болобошье, хүгшэн олон урданай дуунуудые, үреэлнүүдые сээжэ мэдэхэ байһаараа гайхуулба. Залуу бэринүүдтэ үреэл болгон иигэжэ хэлээ һэн:

> **Үүрэй сагаан толоноор**
> **Үндын түргэн бодожо,**
> **Үбгэн буурал баабайдаа**
> **Үрмэтэйхэн сайгаа**
> **шанаарай.**
> **Сагаан үргэн толоноор**
> **Шамдуун түргэн бодожо,**
> **Сагаан буурал эжыдээ**
> **Сэгээтэйхэн сайгаа**
> **шанаарай!**

Түрэһэн үридөө сайгаа шануулжа һууха аргагүйшье һаа, Һабхуу хүгшэн һайн һайханиие хүн зондоо үреэжэ, амгалан тайбаниие хүсэжэ байдаг.

Энэ байшанда байдаг А. В. Куликова Октябриин хубисхалтай сасуутан юм. Поперечнэ тосхондо бүхы наһаараа ажаллаа.

— Урдань хүн зон үбгэд, хүгшэдөө ехэл хүндэлдэг бэйгаа. Тэрэ заншалаа бү мартаял. Миниишье эхэ, эсэгэ намайе үргэжэ абаһан юм. Гэбэшье тэдэнээ халуун анхарал хандуулан, шадал соогоо үргөө һэм. Түрэл гаралнай олон ааб даа. Тэдээндээ ошожо, ерэжэ байдагби,— гэжэ Александра Васильевна тодорхойлоо. — Эндэ фельдшерээр хүдэлдэг Надежда Бадмажаповна Чимитова ветерануудта саг үргэлжэ медицинскэ туһаламжа үзүүлжэ байдаг. Тиигээдшье манай байшангые даагша Галина Ойдоповна Дондокова баһал медсестра мэргэжэлтэй юм. Тэрэнь ехэл һайн. Тогоошоноор хүдэлдэг Анна Ламажаповна Ламажапова маниие һайнаар эдеэлүүлхые оролдодог хүн юм,— гэжэ хэлэнэ.

«Улаан Туяа» совхозой директор Чимит Цыбикдоржиевич Банзатов ветерануудай байшангые хангалгада ехэ анхарал хандуулдаг байна. Нёдондо Яруунын РАПО (түрүүлэгшэнь Ц.-Д. Ц. Доржиев) 22 мянган түхэриг энэ байшангай жасада оруулаа юм. 1990 ондо тус байшанда залгалаа баригдаха. Тиигэжэ 40 мянган түхэригэй барилгын хүдэлмэри хэгдэхээр хараалагдана.

— Ветерануудтаа саашадааашье анхаралаа хандуулхабди. Газетэ, журналнуудта захил хэхэбди. Мүн шефскэ хүдэлмэри эдэбхижүүлхэбди,— гэжэ совхозой партбюрогой секретарь Ю. Г. Цыдендамбаев найдуулба.

— Ямар угтайбши?— гэжэ Дарижаб хүгшэнэй һурахада.

— Галзууд,— гэхэдэмни:

— Үргэһэн эсэгэмни — хүбүүд, харин түрэһэн эсэгэмни — бодонгууд,— гэжэ тэрэ хэлээ һэн.

Буряад зон хэтын хэтэдэ элинсэг хулинсагайнгаа ёһо заншалые сахидаг, ямаршье зантай һаань, эхэ эсэгээ хүндэлдэг, хажар үгэ дуугардаггүй байһан гэдэг. Энээн тухай урданай олон дуунууд соошье хэлэгдэдэг гээшэ ааб даа. Илангаяа бэри боложо ошоһон хүн хадамуудтаа илдам зохидоор хандадаг, һайн һайханаар үргэхэ гэжэ оролдодог ха юм. Мүнөөшье олонхи хүн тэрэ һайхан заншалаа алдаагүй, нангин уялгаяа мартаагүй зандаа. Угаа уһанда хаяхагүй гэжэ олонхи хүн сэдьхэнэ ха юм.

Хүгшэржэ үтэлһэншье һаа, досоогоо һайхан бодолтой эдэ хүнүүдтэй уулзажа, зүрхэеэ хүдэлгэн хөөрэлдэжэ һууходаа, сэдьхэлдэмни шэнэ хүсэ нэмэһэндэл хүнгэн, сээжэдэмни үргэн тэнюун болоходол гээ һэн. Һабхуу хүгшэнэй хэлэһэн дуунай үгэнүүд нэгэ хэды болоод лэ шэхэндэмни ходо дуулдахадал гээ бэлэй.

> **Хүхын дальбараа боложо**
> **түрөөд,**
> **Хэдыхэн насанһаа дэгжэдэг**
> **юм!**
> **Хүнэй үри боложо түрөөд,**
> **Хэдыхэн насандаа жаргадаг**
> **юм...**

Наһаараа ажал хэжэ, мүнөө хүгшэржэ үтэлһэн эдэ хүнүүд жаргаха дүүрэн эрхэтэй. Түрүүншье түрэлхидөөрөө байхадаа жаргаагүй гэжэ хэлэхэ аргагүйб: ажабайдал соо һайтай, муутай ушарнууд мүн лэ тохёолдодог гээшэ ааб даа. Иигэжэ гансаараа үлэһэн хуби заяандаа тэдэнэр баһал гэмтэй зэмэтэй байжа болоо. Байһаншье байха... Хэды тиигэбэшье эдэ ветерануудта мүнөө үеын һайн ажаһуудал олгоһон республикымнай Социальна хангалгын министерство, арадай депутадуудай Яруунын райсоведэй гүйсэдком, партиин райком ехэл дэмбэрэлтэй, гүнзэгы удха шанартай хэрэг бэелүүлээ гэжэ тэмдэглэлтэй. Эхэ, эсэгэеэ хаяһан хүнүүдэй һэшхэлые тэбшэн, «өөдэнь хаяһан шулуун, өөрынь толгой дээрэ буудаг юм» гэжэ һануулха зорилготойб. Тиигээд Дарижаб хүгшэнэй захилаар Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг нагсынь хүбүүн Самбуугай Дамбида газетээр мэндые хүргэхэ баатай болоноб. «Ехэл һайн хүбүүн» гэжэ Санжиева зээ хүбүүгээ магтаа һэн. Хүн бүхэн тухэй һайнаар бодожо һуудаг эдэ хүгшэдэй гүн сэдьхэлые гайхахаар лэ! Бидэшье булта гансаардаһан, үтэлһэн, зобоһон хүнүүдтэ гараа һарбайял, ниигүүлэсхы сэдьхэлэй хүбшэргэйн һайн һайхан, дулаан үгэнүүдые хэлэел, үбэгэ эсэгынгээ захяа, ёһо заншалнуудые һэргээел!

Б. ДЫМБРЫЛОВА,
манай штатнабэшэ корр.
Яруунын районой
Эгэтэ нютаг.

Хуушан хэлэ бэшэгэй хэшээлнүүд

II.

Үгын дунда	Үгын һүүлдэ	Уншалгань
[illegible]	[illegible]	а
[illegible]	[illegible]	э
[illegible]	[illegible]	и
[illegible]	[illegible]	о, у
[illegible]	[illegible]	ө, ү
[illegible]	[illegible]	н
[illegible]	[illegible]	нг
[illegible]	[illegible]	х
[illegible]	[illegible]	г
[illegible]	[illegible]	к, г
[illegible]	[illegible]	б
[illegible]	[illegible]	с
[illegible]	[illegible]	ш
[illegible]	[illegible]	д, т
[illegible]	[illegible]	л
[illegible]	[illegible]	м
[illegible]	—	ц, ч
[illegible]	—	з, ж
[illegible]	[illegible]	й
[illegible]	[illegible]	р
[illegible]	—	п
[illegible]	—	к
[illegible]	—	в
[illegible]	—	h

Хуушан үзэгүүдые яажа бэшэхэб гэжэ хаража үзэе.

А, э, и үзэгүүдые үгын эхиндэ шугамай араһаа урагшань татан малгайлжа бэшэнэ, харин тэдэниие үгын дунда ба һүүлдэхи хаяса урда хойнонь байһан үзэгүүдтэй холбохоор зурлаа гаргажа бэшэнэ. Орхисо шугамһаа эхилжэ, үгэһөө амяараа бэшэгдэдэг.

Ө, ү, о у үзэгүүдэй бүтүүень түхэрезлэнгүй, харин шугам руунь һөөргэ уруунь сухарюулан бэшэхэ хэрэгтэй.

Х, г үзэгүүдые үгын эхиндэ шугам дээрэһээ малгайлан бэшэдэг, харин үгын дунда болон һүүлдэ урда, хойнонь байһан үзэгүүдтэй холбохо зурлаа хэхэ.

Б үзэг шугам руу доошонь зурлаа татаһанай һүүлээр, нара зүб түхэреэлэн бэшэхэ болоно.

С, ш үзэгүүдые үгын эхиндэ шугамай урда тээһээ малгайлан эхилжэ бэшэхэ хэрэгтэй, харин үгын дунда болон һүүлдэ зэргэлээ үзэгүүдтэеэ холболдохо зурлаатайгаар бэшэхэ болоно.

Д, т үзэгые үгын эхиндэ бэшэхэдээ, түрүүн шугам руу зурлаа татаад, тэрээнһээ ара бүтүү гарган бэшэнэ. Үгын дундахи д, т үзэг хоёр ондоогоор бэшэгдэнэ: аялганай урда тээ хальбагаар, хашалганай урда тээ бүтүү шүдэн хоёроор. Үгын һүүлдэ бүтүү хаяса хоёроор бэшэгдэнэ.

Л, м үзэгүүдые үгын эхиндэ малгайлаад, шүдэнэйнь араһаа хэрмэн гү, али шоно һүүл татан бэшэнэ.

Р үзэг үгын эхиндэ, дунда, һүүлдэ урдаа дэгээтэйгээр бэшэнэ, харин адлирхуу түхэлтэй д үзэг урдаа бүтүүтэйгээр бэшэнэ.

Абтаһан үгэнүүдтэ хэрэглэгдэдэг п үзэг урдаа дэгээтэй б үзэгөөр тэмдэглэгдэнэ, харин к үзэг бугааһаа доошоо зурлаатайгаар в үзэг доошоо дэгээгээр, һ үзэг дундуураа таһархайгаар бэшэгдэхэ ёһотой.

Энээнэй хойно хуушан үзэгүүд яажа холбогдон уншагдана, бэшэгдэнэб гэжэ харуулхабди.

О

ЛИПЕЦКЭ ОБЛАСТЬ. Медицинын хэрэгсэлнүүдые бүтээдэг Елецкэ заводой коллектив нёдондо жэлэй эхинһээ нюдэнэй шэлэй шэнэ түхэлэй оправануудые гаргажа захалһан юм. Заводой коллектив хараалһан даабаринуудаа болзорһоонь урид бэелүүлһэнээ мэдээсээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: цехэй мастернууд М. Чурсина, А. Зотова, Е. Путятова, Г. Фаустова болон Н. Морозова гэгшэдые ажалдаа байхыень харанат.

ТАСС-ай фотохронико.

ҺУРАГШАДАЙ ОЛИМПИАДА ЭХИЛБЭ

Һурагшадай үбэлэй амаралтын үедэ элдэб предмедүүдээр республиканска олимпиада үнгэргэгдэдэг гээшэ. Олимпиадада хабаадалсахаяа Буряадай бүхы районуудай түлөөлэгшэд ерэдэг. Энэ удаашье район бүхэнһөө команданууд ерэбэ. Буряадай хүдөө ажахын институдай актова зал соо үсэглэдэр республиканска олимпиадын нээлгэнэй баяр ёһолол үнгэржэ, республикын гэгээрэлэй министр С. Д. Намсараев һурагшадые амаршалаад, хүн бүхэндэнь амжалта хүсэһэн байна.

Һурагшадай олимпиада январиин 7 болотор үргэлжэлхэ юм. Тэрэ теоретическэ болон туршалгын шатануудһаа бүридэнэ. Январиин 5-да Улаан-Үдын 14-дэхи дунда һургуулида үглөөнэй 9 сагһаа эхилээд, үдэ болотор математика, хими, физикэ, информатика, биологи болон хари хэлэнүүдээр теоретическэ шатын мүрысөөнүүд үнгэргэгдэхэ. Удаань, үдын хойно, 15 сагһаа бүхы предмедүүдээр секцинүүдэй хүдэлмэри үнгэрхэ байна. Тэрэнэй үедэ һурагшад Буряадай эрдэмэй түбэй хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзаха. Гадна Буряадай гүрэнэй багшанарай институдтай танилсаха аргатай байха.

Январиин 6-да туршалгын шата эхилхэ. Үдэшэлэн дүнгүүд согсологдожо, илагшадта тусхай шангууд барюулагдаха.

Январиин 7-до үглөөнһөө эхилжэ секцинүүд хүдэлмэрилхэ юм. Удаань командануудай дунда дүнгүүд согсологдожо, илагшадта тусхай шангууд, грамотанууд барюулагдаха.

Олимпиадын үедэ Улаан-Үдэ хото соогуур аяншалганууд эмхидхэгдэхээр хараалагданхай. Һурагшад театрнуудта орожо, һонин зүжэгүүдые, хүүгэдтэ зорюулагдаһан оперо болон балет хараха байна.

Д. ДАМБАЕВ.

[...]ОБШОХОНООР

[...] В. Юрын агитбригада [...]ин автопоезд — соё[...]нно байшангай нүү[...]л Богодуховска рай[...]н Филатово тосхон[...] ерээ һэн. Һайн ду[...]стнууд дуулаһан, ха[...]кордеон дээрэ наа[...]амодеяьнүүдые ниид[...]айгаа. Краснокутска [...]ска районуудта ни[...]үдэл филиалнууд хү[...]лонхэй.

[...]жигай ССР). Орджоникидзеабадска районой ажахынууд хартаабха тарижа дүүргээ. Энэмнай эртын хартаабха ехээр тарижа үргүүлдаг республикын томо район болоно. 1,5 мянган шахуу гектарта хартаабха таригдаа юм.

ЧИМКЕНТ. Казахстан дотороо эгээн томо 2500 дүрбэлжэн метр худалдаа наймаанай талмайтай хүдөөгэй универмаг Тюлькубасска районой Ванновка [illegible]

дээ сэлеэ. Райпотребсоюзай хүдэлмэрилэгшэд олохон хото городуудай заводууд болон фабрикануудтай хэлсээ баталжа, эд бараанай оронд элдэб янзын овощ болон үрэ жэмэс партнернүүдтаа эльгээхэ болоо юм.

СВЕТЛОГОРСК. (Красноярска хизаар). Енисей дээрэхи хоёрдохи гидроэлектростанциин дүрбэдэхи агрегадые Курейскэ ГЭС-эй барилгашад ашаглалгада оруулаа һэн. Тэрэниие саг үргэлжын ашаглалгада тушааха тухай актда гүрэнэй комисси гар табяа.

ХИЛЫН ТАСС · АПН саанаһаа

ГОЛ АНХАРАЛ ТАТАБА

НЬЮ-ЙОРК. Үнгэрһэн жэлдэ, 1989 ондо, Дүтын Зүүн зүгтэхи байдал ООН-ой Аюулгүйн Соведэй хүдэлмэриин гол анхарал татаһан байгаа. Уласхоорондын эб найрамдал ба аюулгүй байдал хангахын түлөө харюусалгатай ООН-ой энэ шухала зургаанай жэл соо үнгэргэгдэһэн 69 заседаниин 26-ниинь Дүтын Зүүн зүгтэхи хёмороо зүришэлдөөнэй элдэб асуудалнуудта зорюулагдаба. Булимтаран эзэмдэгдэһэн араб газар нютагуудтахи байдал, Ливандахи байдалай муудалга, палестиныхидэй нютаг урилалга, ООН-ой саг зуурын хүсэнүүдэй Ливанда бэелүүлһэн ажал ябуулга болон бусад асуудалнууд тэрэ тоодо ороно. Ливандахи байдалда зорюулагдаһан һүүлшын заседани декабриин 27-до үнгэргэгдөө һэн.

Соведэй II заседани Намибида бэеэ дааһан байдал олгохо тухай ООН-ой түсэбые бэелүүлгэдэ, зохихо хэлсээнүүдэй ямар нэгэн дүримүүдые ЮАР-ай бэелүүлхые арсаһан тухай асуудалнуудые хаража үзэлгэдэ зорюулагдаһан байгаа.

Түбэй Америкэдэхи байдал тушаа үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэхын тула Совет арба дахин суглараа һэн. Панама болон Никарагуагай гомдолнуудые барихадань, тэдэнэр суглараһан байгаа. Панамада Холбоото Штадуудай зэбсэгтэ добтолгые зүбшэн хэлсэхын тула Никарагуагай гуйлтаар ээлжээтэ заседани дары түргөөр декабриин 23-да зарлагдаа һэн. Энэ заседаниин үедэ США, Великобритани болон Франци хорюул табиха эрхэеэ хэрэглэжэ, тогтоол баталан абалгые таһалдуулба. Панамада США-гай сэрэгүүдэй эзэрхэг түримхэйгөөр булимтаран ороһон ушарые эрид буруушаажа байһанаа мэдүүлхэ зуураа, энэ харата ябуулгаяа дары болюулха эрилтэ табяа бэлэй.

Үнгэрһэн жэлдэ Соведэй заседанинууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн асуудалнуудай дунда Ливандахи байдал, 1989 оной январиин 4-дэ Ливиин хоёр самолетые Холбоото Штадуудай унагааһан ушар, иран-ирагай хёмороо зүришэлдөөе сараха талаар ООН-ой сэрэгэй адаглагшадай бүлэгэй ажал ябуулга, барянда абтагшадые зайсуулха хүсэлэл оролдолгонууд болон бусад асуудалнууд ороһон байгаа.

(ТАСС).

ДЕМОКРАТИИЕ ҮРГЭДХЭЛГЭ

СОФИ. Политическэ демократи, ухаатай сэсэнээр хүгжөөгдэжэ байһан экономико, байгаалиин үндэһэ һуурииe бүтэмжэтэй һайнаар хэрэглэлгэ хадаа хүнэй ажабайдалые һайжаруулха, орон доторхи байдалые бэрхэшээл түбэгүүдһээ гаргаха арга олгохо юм. «Гэрэлтэ һайхан» ерээдүй байдалые хангахын тула бидэ эдэ зүйлнүүдые сахихабди. Энэ хадаа манай мүнөөдэрэй байдалай эрилтэ болоно гэжэ Болгариин элдэб хүн зониие түлөөлһэн 200 шахуу эрхэтэд «ногоонтоной» партиин политическэ деклараци соо хэлэгдэнэ.

ПРЕМЬЕР-МИНИСТРЭЙ ХЭЛЭҺЭН ҮГЭ

ДЕЛИ. Индиин шэнэ правительство национальна аюулгүй байдалаа уршаг түбэгтэ оруулхагүй юм гэжэ премьер-министр Вишванатх Пратап Сингх парламент дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ. Найдамтай политикын үндэһэ һуури дээрэ оборонын соведые Индидэ байгуулхые хараалнаб гэжэ тэрэ мэдээсэбэ. Ороноо хамгаалгын удаан болзоройн түсэб бэелүүлхэ шухала байһан тухай һанамжа правительствада бии гэжэ министрнүүдэй кабинедые толгойлогшо мүн лэ хэлээ.

ПОЛЬШЫН СЕЙМЭЙ ЗАСЕДАНИ

ВАРШАВА. Польшын Сеймэй гурбан үдэр соо үргэлжэлһэн заседани дээрэ Польшын гүрэнэй ба ниитын-политическэ байгуулалтада гүнзэгы ехэ хубилалтануудые хэбэ. Ороной Конституцида хубилалта оруулха тухай хуулиие 374 депутат һайшааһан, нэгэ хүн буруушааһан, 11 хүн һаналаа бариһан байгаа. Энэ хадаа ниитын-политическэ ба экономическа байдалда үндэһэн хубилалтануудые бэхижүүлһэн шэнэ Үндэһэн Хуулли байгуулгын түрүүшын алхам мүн.

Гүрэнэй нэрэ хубилгагдаа: «Польшын Арадай Республикын» орондо тэрэ мүнөө «Польшын Республика» гэжэ нэрлэгдээ. Улаан талмай дээрэ сагаан бүргэдые харуулһан ушар гүрэнэй герб болоно. Польшын Республика хадаа социальна үнэн зүбэй гол ёһонуудые бодото дээрэнь бэелүүлдэг демократическа хуули ёһото гүрэн болоно гэжэ Польшын Республикын хубилгагдаһан Конституци дотор хэлэгдэнэ. Орон дотор Верховно засаг арадта хабаатай.

Һайшаагдан абтаһан хуулитай зохилдуулагдажа, ороной политическэ болон ниитын-экономическа байгуулалтада хабаатай конституциин түрүүшын хоёр бүлэг болюулагдаа. 19 статьяһаа бүридэһэн эдэ хоёр бүлэгэй орондо Сейм гүрэнэй политическэ ба ниитын-экономическа байгуулалтын эгээл юрэнхы гол ёһонуудта хабаатай хэдэн бэшэгүүдые һайшаан абаба. Гүрэнэй политика бурилдүүлгэдэ демократическа арга онолнуудаар нүлөөлхэ зорилготойгоор Польшын Республикын эрхэтэдэй һайн дуранай ба адли тэгшэ эрхын гол ёһонуудта политическэ партинууд нэгэдэхэ юм гэжэ дээрэ дурсагдаһан дүримүүд соо бэшэгдэнэ.

ЭЛИТЭ ЕХЭ ПОЛИТИЧЕСКЭ АЖАЛ ЯБУУЛАГША

КАНБЕРРЭ. Совет хүтэлбэрилэгшэ М. С. Горбачев хадаа наядахи онуудай дэлхэй дээрэхи эрхим түрүү политическэ ажал ябуулагша болоно гэжэ тобшололоо. Сиднейн «Дейли телеграф» газетын дурадхаһан өөрсэ янзын конкурс-асуултада харюусаһан Австралиин хүн зоной диилэнхи олонхинь хүрэнэ ерээб.

М. С. Горбачев хадаа үнгэрһэн арбан жэлдэ дэлхэй дээрэхи эгээл элитэ ехэ политическэ ажал ябуулагша болоно гэжэ асуултада хабаадагшадай 65 шахуу процентнь тоолоһон байгаа.

Соёлой һонин

ХҮГЖЭМШЭД — БАЙГАЛАЙ ЖАСАДА

Байгалай жасые дэмжэһэн концерт Зүүн Сибириин соёлой институтда һаяхан үнгэргэгдэбэ. Туба гэжэ хүгжэмэй инструмент дээрэ наадаха тусхай программа тус институдай багша С. Медетов бэлдэжэ, суглараршадта дурадхаа. Энэ программын бүридэлдэ мүнөө үеын чех композиторнуудай зохёолнуудһаа гадна 18-дахи зуун жэлэй үеын хүгжэмшэдэй пьесэнүүд гүйсэдхэгдөө.

Тиихэдэ Буряадай гүрэнэй оперо, баледэй академическэ театрай хүгжэмшэд РСФСР-эй габьяата артистка Д. Линховоин (фортепиано), В. Томсон (бас тромбон) гэгшэд энэ концертдэ хабаадалсажа, С. Рахманиновай прелюдинүүдые, Англиин композитор Р. Вильямсын концерт гүйсэдхэжэ, харагшадые һонирхуулһан байна.

А. ЛЕСОВИЧЕНКО,
хүгжэм шэнжэлэгшэ.

НЮТАГАЙНГАА БАСАГА АМАРШАЛАЯ

РСФСР-эй Уран зохёолшодой холбооной үмэнэһөө долоон хоногтоо нэгэ удаа гаража байдаг «Литературная Россия» газетын редколлеги хадаа 1989 оной туршада толилогдоһон зохёолнуудай шанарые хаража үзөөд, гушан зохёолшодто жэл бүри олгогдодог заншалта шан олгохо тухай тогтоол баталһан байна.

«Литературная Россия» газетын 1989 оной лауреадуудай тоодо Буряадай комсомолой шангай лауреат **Галина Раднаева** нэрлэгдэбэ. Энэ газетын 33-дахи номерто толилогдоһон «Мысль-пленница» гэһэн шүлэгүүдэй суглуулбариин түлөө шан олгогдоо.

Түбэй газетын үндэр шанда хүртэһэн нютагайнгаа басагые амаршалая!

Ц. ЦЫРЕНОВА.

ЭДИР ХАРАГШАДАЙ АНХАРМААР...

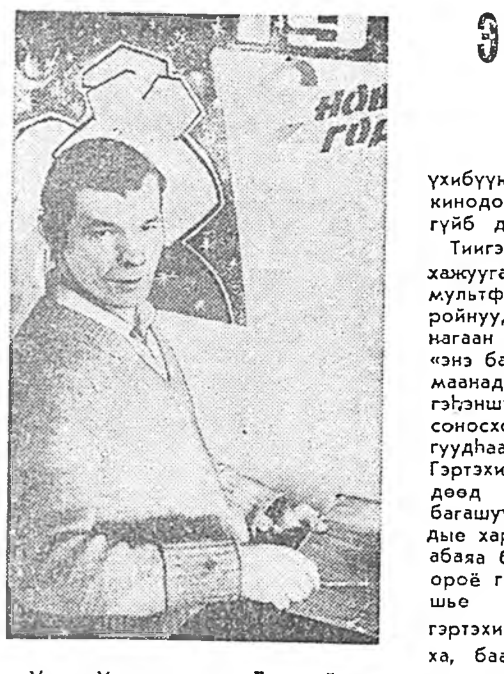

Улаан-Үдэ хотын Ленинэй гудамжын эгээл шуугаатай, хүн зоной элдэб хэрэгээрээ иишэ тиишээ һүндэлдэг газарта «Эрдэм» гэжэ үхибүүдэй кинотеатр оршоно. Хотын ондоо кинотеатрнуудай хажууда багашагшье һаань, эндэ хүхюун зугаатай багашуул хододоо олоороо ябажа байдаг юм. Эдэниие һонирхуулжа, нэн түрүүн ямар юумэн энэ байшан тээшэ татана гээшэб гэһэн асуудал гарана. Теэд энэ асуудалда харюусахань тон бэлэн ааб даа. Юуб гэхэдэ, үхибүүн наһандаа хэн кинодо дуратай байдаггүйб даа...

Тиигээдшье «Эрдэмэй» хажуугаар гарахадаш, мультфильмнүүдэй геройнууд гү, али гартаа нагаан бариһан ковбой «энэ байшанда ороо һаа, маанадтай танилсахаш» гэһэншүүгээр киногой соносхолнуудай зурагуудһаа хаража байха. Гэртэхинээрээ хүтэрэлдөөд сэнгэжэ ябаһан багашуул тэрэ зурагуудые харажархихадаа эжы абаяа боһожо, «кинодо» ороё гэжэ хэлэхэ. Яахашье аргагүй болоһон гэртэхиниинь билет абаха, баатай болохо.

Эдэ соносхолнуудые тус кинотеатрай уран зурааша Александр Миронович Варфоломеев шэмэглэдэг юм. Александр Миронович Мухар-Шэбэрэй аймагай Никольскын дунда һургуули дүүргээд, хэн болохо тухайдаа удаан бодомжолжо байгаагүй һэн. Юуб гэхэдэ, бага наһанһаа уран зурагта дуратай байгаа. Һургуулиингаа ханын газетэ зурадаг, өөрынгөө түрүүшын туршалгануудые үхибүүдэй республиканска выставкэнүүдтэ эльгээдэг һэн. Тиимэһээ Эрхүүгэй уран зурагай училищида ороо. 1967 ондо тэрэнээ дүүргээд, Буряадай АССР-эй Ажаһуудалай хэрэглэмжые хангалгын министерствын уран зурагай мастерскойдо уран зурааша болоо һэн.

Харин 1972 онһоо «Эрдэм» кинотеатрай уран зураашаар хүдэлжэ эхилээ һэн.

— Эндэ уран зураашаар хүдэлхэ гээшэ өөрын нэгэ онсо илгаатай. Эдир харагшадай анхарал татахын тула соносхолнуудые уран гоёор шэмэглэхын хажуугаар, үхибүүнэй нюдөөр хаража зураха гэхэ юм гү даа. Юрэдөөл, тэдэнэй һанаанда таарамаар лэ зураха хэрэгтэй гээшэ ааб даа. Тиимэһээл элдэб үнгын шэрэнүүдые хэрэглэжэ, сэдьхэлэй ольһотойгоор зурахые оролдогшоб,— гэжэ Александр Миронович хөөрэнэ.

А. М. Варфоломеев амжалтатайгаар хүдэлһэнэйнгөө түлөө нэгэнтэ бэшэ засагай дээдын зургаануудай зүгһөө Хүндэлэлэй грамотануудаар, үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаһан байна.

Г. ДАГБАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. М. Варфоломеев шэнэ киногой соносхол зурана.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

«БАЙГАЛ» ЖУРНАЛАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ НОМ

Буряадай АССР-эй Уран зохёолшодой холбооной үмэнэһөө хоёр һара соо нэгэ удаа гаража байдаг уран-зохёолой, ниитэ-политическэ «Байгал» журналай 1989 оной һүүлшын, зургаадахи, номер хэблэлһээ гаража, уншагшадтаа хүргэгдэбэ.

Япон милитаристнуудые Халхын-Голой эсари ехэ байлдаанда үй бута сохиһонһоо хойшо үнгэрһэн 50 жэлэй ойдо зорюулагдаһан «Халхын-Голой сууряан» гэжэ статья журналай нээлтэ дээрэ үгтэбэ. Статьягай автор — уран зохёолшо Цэрэн Галанов. Мүн лэ «Халхын-Голой байлдаанай 50 жэл» гэһэн энэ ниитэ гаршаг доро Агын автономито округто ажаһуудаг Доржи Гомбоевой бэшэһэн «Халхын-Голой домог», «Ерэн баатарнууд тухай баллада» гэжэ шүлэгүүд толилогдонхой. Эдэ шүлэгүүдэй автор табин жэлэй саана болоһон шуһата ехэ байлдаанда эрэлхэг зоримгойгоор хабаадалсаһан юм.

Уран зохёолшо, поэт Цыдып Цырендоржиев «Папансаг» гэжэ шэнэ туужа уншагшадай һонорто дурадхана. Хүдөөгэй буряад нютагай Сэрэн гэжэ хүбүүхэйн ажабайдал тухай автор дулааханаар, ехэ һонирхолтойгоор бэшэнэ. Туужын түгэсхэлэй бүлэгүүд журналай удаадахи номерто гараха.

Тэрэшэлэн энэ гаршаг доро поэт Булат Жанчиповай «Үлгэн дэлхэйн алтан булан» гэжэ уянгата поэмэ толилогдобо.

Журналай удаадахи хуудаһануудта уран зохёолшо Цырен-Дондок Хамаевай «Һүбай һамар» гэжэ туужын һүүлшын бүлэгүүд, Балдан Ябжановай «Бар хүсэтэй хурим», «Эхын зүрхэн», «Өөдэнь шэдэһэн шулуун...» гэжэ рассказууд үгтэнхэй.

Буряадай ахамад уран зохёолшо, поэт Цокто Номтоевич Номтоев В. И. Ленинэй түрэһэн нютагаар ябаһан тухайгаа «Агуу багшын алтан тоонто», «Ульяновтанай бүлэ» гэжэ очеркнууд соогоо һонирхол татамаар хөөрэжэ үгэнхэй. Буряад һургуулинуудта ород, буряад хэлэнүүдые адли тэгшээр шудалха талаар асуудалнуудта педагогикын эрдэмэй кандидат Д. Ошоров статьягаа зорюуланхай. Тэрэнь «Буряад һургуулида хоёр хэлэ тэгшэ шудалалга» гээд нэрлэгдэнхэй.

«Буряад ороной суута хүнүүд» гэһэн ниитэ гаршаг доро буряад революционернүүдэй нэгэн Элбэг-Доржо Ринчиногой наһанай намта тухай профессор Ж. Сажинов «Ерээдүй замынь үшөөл мэдэгдээгүй байгаа» гэһэн статья соогоо бэшэнэ.

Ахамад поэтесса Цырен-Дулма Дондоковна Дондокова Хоца Намсараевай найруулһан үльгэрэй удхаар «Аламжа-Мэргэн» гэжэ зүжэг үхибүүдтэ зорюулжа бэшэбэ. Хоёр үйлэтэй, табан үзэгдэлтэй энэ зүжэг үхибүүдэй уншаад, бэлдэжэ харуулхадань таарамжатай зохидоор бэшэгдэнхэй.

Буряадай аман үгын зохёолнуудые суглуулагша С. П. Балдаевай түрэһөөр 100 жэлэй ойдо зорюулагдажа, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат М. Хомоновой «Абгайн Түргэнэй алдарта ой» гэжэ статья толилогдонхой.

Тусхай бэрхэ оршуулагша байһан Даши Черниновэй түрэһөөр 75 жэлэй ойдо Буряадай ахамад поэт Цэдэн Галсанович Галсанов дурсалгануудаа зорюуланхай.

Буряадай бэрхэ лирическэ поэдүүдэй нэгэн Булат Жанчиповай түрэһөөр 50 наһанай ойтой дашарамдуулан, поэт Лопсон Тапхаев «Намдуу һүниин дуушан» гэжэ статья бэшэбэ.

Д. ДОРЖИЕВ.

ХОРИҺОО МЭДЭЭСЭНЭ

«ҮДЭ» АНСАМБЛИИН КОНЦЕРТНҮҮД

Районой соёлой байшангай дэргэдэ «Үдэ» гэһэн арадай дуу, хатарай ансамбль хэдэн жэлэй саада тээ байгуулагдаа бэлэй. Тэрэ түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилжэ, нютаг нугынгаа хүн зониие концерт наадаар хангаха талаар ашагтай алхамуудые хэжэ байнхай.

Энэ ансамблиин эдэбхитэйшүүлэй тоодо Хориин 1-дэхи дунда һургуулиин багша Долгорма Цыбикова, түбэй библиотекын хүдэлмэрилэгшэ Любовь Белобородова, милициин таһагай хүдэлмэрилэгшэд Жамса Намсараев, Сергей Дашидоржиев, Анна Пунсыкова, районно соёлой байшангай зурааша Нимот Базаржапов, Хориин хүдөөгэй соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэ Сэсэг Бабуева болон бусад ороно.

Ансамблиин хүдэлмэридэ хүгжэмэй һургуулиин шабинар, 1-дэхи дунда һургуулиин аха классуудай һурагшад хабаадалсана.

«Үдэ» ансамблиин гэшүүд хирэ-хирэ болоод лэ, районой хүдөө һууринуудаар, гүүртэ, отарануудаар ябажа, һайн бэлэдхэлтэй концертнүүдые харуулдаг заншалтай юм.

Тээмэндэ энэ ансамблиин гэшүүд районой түб һууринай хүн зоной урда һонирхолтой концерт харуулаа. Дуушад Долгор Цыбикова, Сэсэг Бабуева гэгшэдэй гүйсэдхэһэн буряад дуунууд олоной магтаалда, үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө.

БУЛАМАИХИД ЭДЭБХИТЭЙ

Буламай хүдөөгэй соёлой байшангай уран һайханай коллективэй гэшүүд сагүргэлжэ нютагаархидайнгаа урда һонирхолтой концертнүүдые харуулжа, хүн зоной сэдьхэлыень баясаан хужарлуулдаг.

Совхозой тракторист Бадма Ширапов, тракторно-тарёан ажалай бригадир Баир Дамбаев, соёлой гуламтын директор Даши Дамбаев болон бусад эдэбхитэй ажалаараа олоной дунда мэдээжэ болонхой. Эдэ нүхэднай саг үргэлжэ отделениингээ отара, гүүртэнүүдээр ябажа, концерт нааданууды харуулдаг байха юм.

Буламай соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэд, уран һайханай коллективэй гэшүүд түрэл госхоноо болбосон, мүнөөгэй шэнэ түхэл маягтай болгохо хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Жэл бүхэндэ һууринайнгаа үйлсэнүүдэй хоорондо дуу, хатар гүйсэдхэхэ талаар харалгануудые үргэдхэдэг байна.

Соёлой байшангай уран һайханай коллективэй гэшүүд урданай дуунуудые олоор магнитофоной миндаһан дээрэ бэшэжэ абанхай юм. Тэдэнээ гар бэшэгээр олон болгожо, нютагайнгаа хүн зоной дунда тараадаг.

Г. БАДМАЕВ,
манай корр.

Хүн ба үе…

НЭРЭ НЭРЭЭРНЬ ДУР…

ДАРМАЕВ Даши Очирович, Баргажанай аймагай Алааша һууринда 1904 оной октябриин 7-до түрөө. 1928 онһоо 1938 он болотор ВКП(б)-гэй гэшүүн ябаа. К. Марксын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн һэн.

Тэрэ зэбсэгтэ буһалгаанда хабаадаа, совет засагта харша номнол хэдэг, совет засагта харша эмхиин гэшүүн байгаа гэжэ зэмэлэгдээд, Буряад-Монголой АССР-эй Верховно Сүүдэй уголовно хэрэгүүдэй талаар судебнэ коллегиин 1939 оной июлиин 19-нэй шиидхэбэреэр 10 жэлээр түрмэдэ хаагдаһан байна.

Д. О. Дармаевай РСФСР-эй Верховно Сүүдтэ кассационно гомдол бариһанайнь ашаар тэрэнэй гэмнэлгэһээ РСФСР-эй УК-гай 58-2 (зэбсэгтэ буһалгаанда хабаадаһанай) статьянь тэрэл онойнгоо сентябриин 15 да болюулагдаһан байгаа.

Революцида харша зэбсэгтэ буһалгаа хэжэ, Совет засагые унагааха, пан-монголизмын гүрэн байгуулха, капитализмые һөөргэнь һэргээхэ гэһэн һэдэлгэтэй байһан Баян-Голой эмхиин гэшүүн байгаа гэжэ тэрэ гэмнэгдэһэн байха юм. Тэрээнһээ гадна капиталис гүрэнтэй дайлалдахадаа, Совет засаг унаха юм, колхозууд гэшэ удаан байхагүй, колхозһоо гарагты гэһэн үгэ хүүр тараана гэжэ Д. О. Дармаевые зэмэлһэн юм.

Д. О. Дармаев мүрдэлгын боложо байха үедэ өөрыгөө зэмэтэйдэ тоолоһоншье һаа, харин сүүд дээрээ, һүүлдэнь гомдолнууд соогоошье зэмэтэйгээ буруушаагаа һэн. Тиихэдээ мүрдэгшэдэй бар хүсэ хэрэглэжэ, мэдээ табюулаад, бэлэн протоколнууд дээрэ гар табюулдаг байһание, дахинаа ехээр зобоолгохогүйн тула бэеэ хардажа хэлэхэ баатай байһан тухайгаа тэмдэглэһэн байна.

Тэрэнэй уголовно хэрэгэй материалнууд соо ВКП(б)-гэй Баргажанай айкомой бюрогой 1938 оной мартын 4-нэй заседаниин протокол соо иигэжэ бэшээтэй байдаг: «Ангиин дайсан Дармаевые ВКП(б)-гэй гэшүүдэй зэргэһээ гаргаха» (партийна биледэйнь номер 0432025).

РСФСР-эй Прокуророй буруушаалтын ёһоор РСФСР-эй Верховно Сүүдэй Президиум 1956 оной сентябриин 25-да Д. О. Дармаевые гэмнэһэн уголовно хэрэг хаража үзөөд, Буряад-Монголой АССР-эй Верховно Сүүдэй 1939 оной июлиин 19-нэй шиидхэбэриие болюулаад, тэрэнэй ябадалда зэмэлхээр юумэнэй үгы дээрэһээ хэрэгыень зогсооһон байха юм. Тиин Дармаев Даши Очирович сагааруулагдаһан байна.

БУДАЕВ Базар Гармаевич. Баргажанай аймагай Шэбэгшээн нютагта 1907 оной январиин 20-до түрөө. 1932 онһоо 1938 оной март хүрэтэр партиин гэшүүн ябаа. К. Марксын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн һэн. 1936 онһоо 1937 оной декабрь хүрэтэр Баян-Голой сомсоведэй түрүүлэгшээр хүдэлөө.

Б. Будаев зэбсэгтэ буһалгаанда хабаадаа, совет засагта харша эмхидэ ороо, хоро хүргөө гэжэ зэмэлэгдээд, эгээл дээдэ хэмжээнэй хэһээлтэдэ хүртэжэ, будуулха болоод, хүбиингаа эд зөөриһөө һалаха болоо һэн.

Дээшэнь гомдол барихадань, зэбсэгтэ буһалгаанда хабаадаһан тухай статьянь болюулагдажа, будуулгань 15 жэлээр эрхээ хаһагдаха хэһээлтээр һэлгэгдэһэн байгаа.

РИНЧИНО Гомбо Ринчинович. Баргажанай аймагай Баян-Голой сомсоведэй дэбисхэр дээрэ 1901 ондо түрөө. Партиин гэшүүн. 1926 онһоо 1938 он хүрэтэр К. Марксын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшээр хүдэлөө.

Г. Ринчино Б. Будаевтал тон адляар зэмэлэгдэһэн байна. Будуулха болоод байтараа, гомдол дээшэнь баряад, 15 жэлээр түрмэдэ хаагдаха болоһон юм.

Г. Р. Ринчиногой хэрэг 1956 оной сентябриин 25-най тогтоолоор болюулагдаһан байна. Тиин Гомбо Ринчинович Ринчино мүн лэ сагааруулагданхай.

ЛАМАТХАНОВ Шойдон Ламатханович. Баргажанай районой Каралик һууринда 1892 ондо түрөө. Партиин гэшүүн, 1937 ондо хаагдаха үедөө К. Марксын нэрэмжэтэ колхозой һү һаалиин фермые даадаг байгаа.

Ш. Л. Ламатханов мүн лэ дээрэ дурсагдаһан хүнүүдтэл адляар зэмэлэгдээд, 15 жэлээр эрхээ хаһагдаа һэн.

Тэрэнэй хэрэгэй материалнуудтай танилсахада, 1937 оной октябрь соо партиһаа гаргагдаһаниинь тодорно. Зүгөөр хэнэй, хаана гаргаһаниинь мэдэгдэнэгүй. Партийна биледэйнь номер дурдагданагүй.

Эдэ бүхы хүнүүдэй уголовно хэрэгүүдэй материалнуудые үзэхэдэ, революцида харша, тэрэнэй хэрэгтэ али болохоор хорложо байһан «Баян-Голой эмхиин хэрэг» уголовно-процессуальна ёһо гуримуудай бүдүүлигээр хазагайруулагдаһан ушар мүн.

РСФСР-эй Верховно Сүүдэй Президиум 1956 оной сентябриин 25-да Ш. Л. Ламатхановые гэмнэһэн хэрэг хаража, Буряад-Монголой АССР-эй Верховно Сүүдэй 1939 оной июлиин 19-нэй шиидхэбэриие буруушаажа, болюулаа һэн. Тиин Шойдон Ламатханович Ламатханов сагааруулагдаа.

«Баян-Голой хэрэгээр» хардагдажа сүүдлүүлэгдээд, һүүлдэнь сагааруулагдаһан хүнүү-

АГА, ОНОН нютагуудаар

МОХОШОГҮЙ ГУУРҺАТАЙ МАНАЙ АХА

Уялгата ажалайнгаа хажуугаар сүлөө сагаа оложо, сэдьхэл бодолойнгоо уряагаар нютаг ороноо, ажалша бүхэриг арад зоноо магтан түүрээдэг эдэбхитэд Ага нютагта олон юм. Партиин, дайнай болон ажалай ветеран Доржо Гомбоевич Гомбоев тэдэнэй тоодо оролсохол ёһоороо оролсоно.

Тэрэ аяар табяад жэлэй саада тээ хурса гуурһантай, уран үгэтэй нүхэсэжэ, Ага нютагайнгаа хэблэлэй болон радиогой эдэбхитэй хүдөө бэшэгшын харюусалгатай үүргэ дүүргэнэ. Энэ сагай хугасаа соо тэрэнэй бэшэһэн мэдээсэл, корреспонденци, зураглал болон очеркнууд тоолошогүй олон байха. Эдээн соо хүн, нютаг, ажалша коллектив бүхэнэй намтар, үйлэ хэрэг, хуби заяан багташана.

Доржо Гомбоевич хэблэлэй ажалда эдэбхитэйгээр хабаадалсаһанайнгаа түлөө КПСС-эй ЦК-гай орган «Правда» газетын 50 жэлэй ойн баярта хабаадалсаха хүндэдэ хүртөө бэлэй. Тэндэ нютагаймнай эдэбхитэй хүдөө бэшэгшэ СССР-эй Журналистнуудай холбооной гэшүүндэ абтахын хажуугаар, мүн гүрэн түрын үндэр хайра «Ажалдаа шалгарһанай түлөө» гэһэн медаляар шагнагдаа бэлэй.

Журналист Доржо Гомбоев олониитын болон гүрэн түрын зүгһөө иимэ үндэрөөр сэгнэгдэжэ байхадаа, түйлаһанаараа һанаагаа амараагүй, харин хүсэ шадал нэмэжэ, улам эршэтэйгээр хүдэлжэ эхилһэн байна. Хүдөө бэшэгшын үндэр үүргэ дүүргэхын хажуугаар, уран зохёол эдэбхитэйгээр бэшэдэг. Тэрэ Агын округой литературна нэгэдэлэй байгуулагдаһан үдэрһөө эхилээд, мүнөөдэр хүрэтэр эдэбхитэй гэшүүниинь. Уран хурсаар, удха түгэлдэрөөр бэшэһэн шүлэгүүдынь округой, областиин хэблэлдэ саг үргэлжэ толилогдодог. Мүн Доржо Гомбоевич шүлэгүүдээ «Буряад үнэн» газетэдэ, «Байгал» журналда нэгэнтэ бэшэ толилуулһан гээшэ. «Агын аялганууд», «Алханын сууряан», «Агын аялга» гэхэ мэтын хамтын согсолборинуудта тэрэнэй эрхим гэгдэһэн зохёолнууд оруулагданхай.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхинһээ эсэс хүрэтэрнь ябалсажа, Эхэ ороноо хархис дайсадһаа хамгаалалсаһан хүн хадаа зохёолнууд соогоо өөрынгөө дайшалхы зам тухай һонирхолтойгоор бэшэһэн байдаг. Мүн Эхэ орон, түрэл нютаг, ажалша бүхэриг хүн тухай бэшэһэн шүлэгүүдэйнь цикл угаа һонин юм.

Халхын-Голой дайнда хабаадалсаһан, хожомынь Монгол ороноор оло дахин ябаһан хүн тула тэрэ хүршэ аха дүү ороной ажабайдалда зорюулжа, замай тэмдэглэл болон уран шүлэгүүдые олоор бэшэнхэй. Долоон хүүгэдэй эсэгэ, Ага нютагаймнай тон хүндэтэй хүнүүдэй нэгэн болохо Доржо Гомбоевич үреэлэй үндэр һайхан 75 наһаяа һаяхан гүйсэбэ. Тиихэдэ тэрэнэй КПСС-эй зэргэдэ абтаһаар 50 жэл болобо. Зүгөөр үбгэжөөл хэды үндэр наһа гүйсэбэшье, амарха, анханһаа эрхилжэ ябаһан хэрэгээ орхихо тухай бодомжолдоггүй.

Тиимэл байхалаарнь, хүндэтэ Доржо Гомбоевичые дэлхэй түбидэ мүндэлһөөр 75 наһанайнь ойгоор амаршалжа, ажабайдалдань амжалта, бэеын энхэ элүүрые хүсэхэ зуураа, хурса гуурһаяа мохоонгүй, арюун сэдьхэлэйнгээ ольһые олон олон жэлнүүдтэ арад зондоо түхөөжэ ябахыень үнэн зүрхэнһөө үреэнэбди.

Б. ГАРМАЖАПОВ,
манай корр.

Спорт — Спорт

НҮХЭД ЁҺОНОЙ УУЛЗАЛГ…

Хүүгэдэй спортын 7-дохи һургуулиин команда Түнхэнэй районой һуурин тосхонуудаар айлшалжа, дүрэ буляалдалгын барилдаагаар нүхэд ёһоной хэдэн уулзалга хэбэ.

Уулзалгануудай урда тээ гансал эдир барилдаашадтай бэшэ, харин суглараршадтай хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэжэ, Буряад орондо барилдаанай ямараар хүгжэжэ байһан тухай хөөрэдэг байгаабди. Спортдо дуратайшуулай асуудалнуудта харюусабабди. Тиигээд гансал барилдаагаар бэшэ, харин баскетболоор мүрысөө үнгэргэбэбди.

Уулзалга бүхэнэй урда тээ харагшад, эдир спортсменууд Улаан-Үдын 18-дахи һургуулиин һурагша Дмитрий Плюснинэй акробатическа упражненинүүдые һонирхон харадаг байгаа. Ушарынь юуб гэхэдэ, Дима Кемеровско областиин шахтернуудай ажаһуудаг Ленинск-Кузнецкий хотодохи олимпиин халаанай суута гимнастикаар Олимпиин хэлаанай суута һургуулида дүрбэн жэл соо һураһан юм.

ЭРХИМЭЭР НААДА…

Московско областиин Пушкино хотодо эдир шатаршадай дунда түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн болобо. Энэ мүрысөөндэ юһэн наадан швейцарска гуримаар үнгэргэгдөө. Манай эдир шатаршад эндэ түрүүшынхиеэ ехэ шанда хүртэбэ. Улаан-Үдын 7-дохи дунда һургуулиин 6-дахи классай һурагша Людмила Карпова ба 3-дахи һургуулиин 6-дахи классай һурагша Ольга Дубович гэгшэд 12 наһатай шатаршад соо наадаһан байна.

Людмила Карпова түрүүшын дүрбэн наадаанда О. Сарвенковае (Горький), З. Фархутдиновае (Казань), М. Портновае (Кстово), Н. Поповае (Курган) шүүгээд, түрүүлжэ эхилһэн байна. Табадахи наадаанда тэрэ Воронеж хотын А. Малашенкэтэй тэнсэбэ. Зургаадахи наадаанда манай шатаршан Казаниин А. Свиринада шүүгдэбэшье, саашаа баһа һайнаар наадаба. Долоодохи наадаанда нютагайнгаа шатаршан Ольга Дубовичтой наадахадаа, тэнсэбэ. Тэрэнэй һүүлээр Бронницо хотын Е. Траговатай тэнсэбэ. Һүүлшын юһэдэхи наадаанда Калининградай Ю. Зайд гэгшые шүүгээд, абажа боломоор 9-һөө 6,5 очко абажа, нэгэдэхи — хоёрдохи һууринуудые хубааба.

Нүгөө манай эдир шатаршан 3-дахи һургуулиин 6-дахи классай һурагша Ольга Дубович баһал муу бэшээр наадаһан байна. Энэ эдир шатаршан, нэгэдэхи наадаанда Уфагай Солдатовае шүүгээд, Е. Траговатай тэнсээд, нүгөөдэ хоёр наадаанда М. Портновада, А. Свиринада шүүгдэбэшье, гурбадахи наадаанда Ростов-на-Дону хотын Т. Ковтониие, зургаадахида — О. Сарвенковае (Горький) шүүгээд, мүрысөөнэй манлайда ябагшадтай зэргэлбэ. Долоодохи наадаандаа Л. Карповатай тэнсэбэ. Тэрэнэй хойно манай басаган наймадахи наадаанда түрүүлжэ ябаһан Курганай Н. Поповае шүүжэ, Люда Карповадаа ехэ туһа хүргэбэ. Юһэдэхи наадан-

Республикын техническэ мэргэжэлэй училищинуудай һурагшадай 27-дохи комплексно спартакиадын хоёрдохи зүйлөөр — дүрэ буляалдалгын барилдаагаар мүрысөөн Улаан-Үдын 24-дэхи СПТУ-гай спортын зал соо дүүрэбэ. 14 училищиин 200 шахуу эдир барилдаашад хибэс дээрэ гаража, хабаяа туршаһан байгаа.

7-дохи СПТУ-гай һурагшад командаараа илаба. 26-дахи болон 6-дахи училищинуудай түлөөлэгшэд удаадахи һууринуудта гараа.

СПАРТАКИАДЫН ТО…

Хубиин тоосоогоор Аюр Жамсаранов, Марсель Ильясов (хоюулаа 7-дохи СПТУ-һаа), Игорь Цыденов (15-дахи СПТУ), Баясхалан Гунцунов, Бадмацырен Дашинимаев (хоюулаа 7-дохи СПТУ-һаа), Цыден Цыремпилов (6-дахи СПТУ), Зоригто Семенов, Цыден Гомбоев (хоюулаа 15-дахи СПТУ-һаа), Дэмбэрэл Цыренбазаров (7-дохи СПТУ), Андрей Гылыпкилов (12-дохи СПТУ), Виталий Маринкин

Сэнхир экран

ПЯТНИЦА, 5

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«Житие Дон Кихота и Санчо»— олон серитэй уран һайханай фильм. 1-дэхи фильм. 4-дэхи сери. 10.45—«Зогсыш, агшан зуура». 11.35—«Манай угай баялиг». Хоёр уулзалга. 12.00— Арадай уран бэлигэй телепрограммануудай «Һолонго» гэһэн уласхоорондын VIII фестиваль. (Итали). 12.30— Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.30— Время. 14.00—«Мой друг — лошадь»— олон серитэй эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 7-дохи сери. «Последние самураи». 8-дахи сери. «Конь республиканских гвардейцев из Парижа». 14.50—«Чук и Гек»— үхибүүдтэ фильм. 16.30—«В поисках капитана Гранта»—7 серитэй уран һайханай фильм. 4-дэхи сери. «Золотой бог». 17.35—«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда» гэжэ программада хүгжэмтэ хабсаргалта. 19.30—Время. 20.00 — Хүгжэмтэ хабсаргалтын үргэлжэлэл. 20.50—«Житие Дон Кихота и Санчо»— олон серитэй уран һайханай фильм. 1-дэхи фильм. 8-дахи сери. 22.00— Время. 22.30— Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.40—«Хараа бодол». 00.10— Хүгжэмтэ дамжуулга. 00.30— Ехэшүүлдэ мультфильм.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00— Үглөөнэй гимнастика. 9.15— Ород поэдүүдэй шүлэгүүдээр найруулагдаһан дуунууд. 9.45, 12.15— Англи хэлэн. 10.15— К. Гоцци. «Ворон»— Москвагай сатирын театрай фильм-зүжэг. 12.45— «Бронзовая птица»— үхибүүдтэ фильм. 1-дэхи сери. 13.50— Баримтата фильм. 14.20— Ритмическэ гимнастика. 14.50— «Девушка из легенды»— телефильм. 2-дохи сери. «Наперекор всему». УЛААН-ҮДЭ. 17.25 — Киножурнал. 17.35—«Белый олень тундры»— уран һайханай фильм. 18.50— Хүдөөгэй ажалшадта концерт. 19.20— Буряад хэлэнэй хэшээл. 19.55 — Буряад ороной һонинууд. МОСКВА. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15— «Парнас тээшэ шата». 21.30— Баримтата фильм. 21.50 — А. Шнитке. Оркестртэй хамта скрипкэ дээрэ гүйсэдхэгдэхэ концерт. 22.30 —«Утомленное солнце»—уран һайханай фильм. 24.00— Рождественскэ һүниин аялганууд.

Кино, театрнуудта

БУРЯТСКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ им. Х. [illegible]АМСАРАЕВА
Ю. Мафунэ. «Сэдьхэл хүмэрюулһэн гэр» (по японской пьесе «Хорьки»)— в 19-30.

РУССКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ
Новогодние представления — в 10, 12-30, 15-30, «Акселераты» — в 19-30.

«ДРУЖБА»
«Илья Муромец»— в 10, «Две стрелы»— в 12, 14, 16-10, 18-10, 20-10 (удл.).

«РОДИНА»
«Князь Удача Андреевич»— в 10, 16, «Хон Гиль Дон»— в 12, 14, 18-10, 20, 21-50.

«ПРОГРЕСС»
Красный зал —«Две стрелы»— в 10, 12-20, 14-20, 16-20, 18-20, 20-20. Зеленый зал —«Проводник»— в 9-40, 13-20, 15-10, 17, 18-50, 20-40, «Василиса Прекрасная»— в 11-30.

«ЭРДЭМ»
«Тринадцатая невеста принца» — в 9-40, 11-10, 12-40, 14-20, «Приговоренный»— в 16, «Сэр» — в 18-10, «Чайковский»— в 20-10.

«ОКТЯБРЬ»
«Дружок веселого бесенка»— в 9-40, 11-20, «Две стрелы»— в 13, 14-50, «Однажды в Америке» (3 с.)— в 16-30, 20-10.

«ВОСТОК»
«Доверчивый дракон»— в 14, «Однажды в Америке» (3 с.) — в 15-30, 19-30.

«БАЙКАЛ»
Мультфильмы — в 16, «Фанни и Александр»— в 18-30.

Видеотека (ул. Гагарина, 31)
Мультфильм «Том и Джерри»— в 10, 14.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23 редактор —2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства —2-61-35, сельского хозяйства —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации —2-34-01, переводов —2-54-93, писем и селькоров —2-67-81, корректорская —2-33-31, выпускающие — 2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, Северобайкальск —35-73, п. Хоринск —55-6 99

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 31. Н-04305. Заказ № 4. Индекс 04613.